

26
12.2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

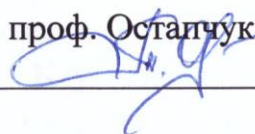
ДМИТРУХА Андрій Віталійович
(здобувач вищої освіти групи ЗМО-24-1М)

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ
РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА**

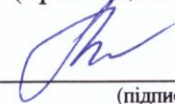
(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»)

Допущено до захисту
зав. кафедри менеджменту, бізнесу та
маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.

Керівник роботи:

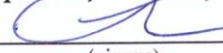
Ткачук Г. Ю.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент

Бурачек І. В.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир, 2025

Анотація

Дмитруха А.В. Організаційно-економічні засади забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства. Рукопис.

Магістерська кваліфікаційна робота представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2025.

У магістерській кваліфікаційній роботі розглянуто особливості організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства та визначено напрями удосконалення відповідного процесу.

Ключові слова: ресурси, активи, матеріально-технічні ресурси, ефективність, інтенсивний розвиток, екстенсивний розвиток, автоматизація.

Annotation

Dmytrukha A.V. Organizational and economic principles of ensuring the efficiency of the use of material and technical resources of the enterprise. Manuscript.

The master's qualification work is submitted for the Master's degree, field of knowledge 07 "Management and administration" of specialty 073 "Management". Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2025.

The master's qualification work considers the features of the organizational and economic principles of ensuring the efficiency of the use of material and technical resources of the enterprise and identifies areas for improving the corresponding process.

Key words: resources, assets, material and technical resources, efficiency, intensive development, extensive development, automation.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	3
Розділ 1. Теоретичні основи організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.....	7
1.1. Поняття ресурсів та матеріально-технічних ресурсів підприємства.....	7
1.2. Організаційно-економічні засади забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами.....	16
1.3. Методичні засади оцінки ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.....	24
1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин в сфері забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.....	30
Висновки до розділу 1.....	38
Розділ 2. Аналітична оцінка організаційно-економічного забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд».....	40
2.1. Організаційно-управлінський аналіз діяльності підприємства.....	40
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд».....	47
2.3. Оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.....	56
Висновки до розділу 2.....	67
Розділ 3. Напрями удосконалення організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд».....	69
3.1. Шляхи удосконалення організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємств будівельної галузі.....	69
3.2. Обґрунтування заходів підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства	76
3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів.....	83
Висновки до розділу 3.....	89
<i>Висновки</i>	91

Список використаних джерел	96
Додатки.....	104

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Забезпечення діяльності та розвитку підприємства передбачає постійне залучення та використання різноманітних ресурсів, в тому числі матеріально-технічних, які являють собою предметну основу його функціонування. Конкурентоспроможність та економічна стійкість господарюючих суб'єктів в сучасних ринкових умовах безпосередньо пов'язана з ефективністю використання ресурсів. У перекладі з французької «ressource» означає «допоміжний засіб», інакше кажучи умова, що дозволяє досягнути бажаного результату шляхом певних перетворень. Також у різних джерелах цей термін пов'язується з такими поняттями, як: речовина, сировина, матерія, інформація, субстанція, природні багатства (природні ресурси), праця, капітал.

В складі сукупності ресурсів підприємства особливе місце належить матеріально-технічним ресурсам, оскільки доведено, що ефективність результатів діяльності підприємства не в останню чергу залежить від ефективності використання матеріально-технічних ресурсів, які часто займають найбільшу частку в собівартості готової продукції. Відповідно, правильна організація управління ними виступає запорукою підвищення ефективності виробничої діяльності.

Дослідження в галузі матеріально-технічного забезпечення та постачання ресурсів здійснюють чимало науковців, серед яких провідними є А.Ф. Гойко, А.Д. Єсипенко, Л.А. Захарченко, К.В. Ізмайлова, П.В. Іванюта, П.М. Куліков, О.І. Курок, О.М. Лівінський, О.П. Лугівська, І. Луценко, О.М. Перунок, О. Фомовська, І.О. Чорноплат, І.В. Яцкевич. Питання економічних аспектів матеріально-технічного забезпечення функціонування підприємств у своїх працях розглядають Н.О. Амеліна, Г.Я. Антоненко, О.Г. Гавриленко, Т.С. Кравчуновська, А.А. Майстренко, В.П. Ніколаєв, Л.М. Рижанкова, С.А. Тимошенко та ін.

Наукові праці вищезазначених науковців становлять фундаментальну основу проведеного дослідження, однак у даній області відсутній цілісний підхід до обґрунтування підходів до відтворення елементів матеріально-технічних ресурсів підприємства в аспекті впливу на кінцеві результати діяльності підприємств в умовах обмеженості ресурсів та посиленні невизначеності та ризику у здійсненні досліджуваного процесу.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань магістерської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам напряму підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад організації управління матеріально-технічними ресурсами підприємства, а також визначення резервів підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.

Поставлена мета обумовила вирішення наступних *завдань*:

- розглянути поняття ресурсів та матеріально-технічних ресурсів підприємства;
- дослідити організаційно-економічні засади забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами;
- обґрунтувати методичні засади оцінки ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства;
- проаналізувати нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин в сфері забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства;
- здійснити організаційно-управлінський аналіз діяльності підприємства;
- провести діагностику фінансово-економічного стану ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»;
- оцінити рівень ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства;

- розглянути шляхи удосконалення організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємств будівельної галузі;
- обґрунтувати заходи щодо підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства;
- провести оцінку ефективності запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження у магістерській кваліфікаційній роботі виступає процес забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства, **предметом** – теоретичні, методичні та прикладні засади забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд».

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою магістерської кваліфікаційної роботи виступив системно-структурний підхід, що розглядає систему управління забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства як цілісну структуровану систему, що є одночасно частиною управління підприємством в цілому. Вирішення поставлених у роботі завдань забезпечувалося використанням основних методів дослідження, а саме методів наукової абстракції, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, логічного аналізу, системного підходу тощо. Для розв'язання визначених завдань також застосовувались наступні методи: монографічний – при вивченні літературних джерел та нормативно-правових актів; теоретичне узагальнення, порівняння та аналогії – для розкриття сутності поняття «матеріально-технічні ресурси»; для систематизації ознак видових проявів матеріально-технічних ресурсів підприємства; балансовий та аналізу – для дослідження тенденцій функціонування підприємства; синтезу – для формулювання висновків про рівень ефективності забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.

Інформаційною базою дослідження виступили наукові фахові, навчальні та методичні публікації провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, чинне

законодавство України, статистичні дані, дані фінансової та управлінської звітності досліджуваного підприємства.

Наукова новизна роботи полягає в подальшому розвитку практичних засад удосконалення системи використання матеріально-технічних ресурсів підприємства. Зокрема, це знайшло своє відображення у наступному:

- дістала подальшого розвитку розробка комплексного підходу до підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів шляхом застосування матриці ризиків «метелик» для аналізу причин і наслідків неефективного ресурсовикористання та впровадження автоматизованої системи Stock-M. Запропонований метод дозволяє не лише ідентифікувати ризики, пов'язані з нераціональним використанням ресурсів, але й розробити науково обґрунтовані рекомендації, спрямовані на оптимізацію матеріаломісткості, фондомісткості та трудомісткості виробництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства. Визначено економічний ефект від реалізації запропонованих заходів.

За результатами дослідження опубліковано: Дмитруха А.В. Теоретичні засади матеріально-технічного забезпечення підприємства. Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку». Житомир. 2025.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час участі в наступних наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики сталого розвитку» (листопад 2025 р.).

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 104 сторінках друкованого тексту. Робота містить 23

таблиці та 7 рисунків. Список використаних джерел налічує 80 найменувань. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття ресурсів та матеріально-технічних ресурсів підприємства

Встановлення новітніх ресурсів і продукування звичайних (традиційних), які отримують за налагодженою схемою, ставить перед людством нові запитання та створює високий рівень конкуренції між власниками великих підприємств і провідними науковцями новітніх розробок. Наприклад, електрокари, які нині вважаються одними із найдорожчих та найбільш екологічних винаходів у машинобудуванні, майже сторіччя не були запущеними у масове виробництво, а Нікола Тесла, іменем, якого сьогодні названо американський бренд електрокарів, не міг знайти спонсорів, які допомогли б реалізувати його винаходи, оскільки вважали їх неактуальними. Підприємства будь-якої галузі господарювання потребують оновлення та залучення не лише традиційних, а й альтернативних ресурсів. Виробничі підприємства на противагу торговельним потребують залучення великої кількості різних видів ресурсів, а цінова політика на ресурси формує кінцеву вартість вироблених товарів. Матеріально-технічні ресурси становлять левову частку серед усіх видів ресурсів виробничих підприємств, через це ефективне ведення обліку і контролю за ними дасть змогу оптимізувати витрати на виробництво та принести очікуваний економічний та соціальний ефект. З іншого боку, поява нових ресурсів потребує пошуку альтернативних підходів до самого процесу виробничо діяльності, а, зрештою, і змінює підхід до теоретичної бази обліку, фінансової звітності й економічного контролю.

Пошук новітніх ресурсів, специфіка їхнього зберігання і використання, можливості відтворення та прогнозування різних альтернатив посідають одну із первинних проблем людства. Процес формування територіальних меж світу між країнами переважно залежав від обсягу ресурсного потенціалу певної країни. Чим вищий ресурсний потенціал відповідної території, тим сильніша боротьба між державами за неї. Навіть в умовах ринкової економіки точаться жорстокі війни за природні ресурси, що є на певних територіях. Перемагають у таких війнах не ті, що володіють природними ресурсами, а насамперед ті, що вміло використовують у своїх цілях ефективно управління ними. Саме завдяки інформаційним та людським ресурсам матеріально-технічні і фінансові ресурси набувають ознак економічної вигоди. Через це вважаємо, що всі ресурси є взаємопов'язані між собою і взаємодоповнюють одне одного [1].

Лауреати Нобелівської премії з економіки також досліджували ресурси, зокрема: Леонід Канторович та Т'ялінг Купманс – теорію оптимального розподілу ресурсів (1975 р.), а Моріс Алле – теорію ринків і ефективного використання ресурсів (1988 р.) [18]. Незважаючи на те, що система управління ресурсами суттєво змінилась за три десятиріччя та багато статей і публікацій присвячені цій тематиці, комісія з визначення нобелівських лауреатів, на жаль, спрямовує свої погляди на інші напрямки економічних досліджень.

В національній та міжнародній практиці тема ресурсів є однією із найбільш актуальних, адже від раціонального пошуку, використання, перероблення і відновлення ресурсів залежить економічна стабільність світової економіки загалом та кожної держави зокрема. Більш детально розглянемо це поняття з точки зору українських вчених-економістів.

Ресурси (англ. resources) – 1) засоби виробництва, які охоплюють засоби праці і предмети праці; 2) економічні ресурси в матеріально-речовій формі; 3) джерела забезпечення процесу виробництва, що виступають одним з видів економічних ресурсів та охоплюють засоби виробництва (засоби і предмети праці) [8].

Таке визначення є доволі детальним та влучним. З іншого боку, нині в контексті дослідження ресурсів розглядають і поняття «ресурсний потенціал», тому вважаємо, що важливо до цього визначення додати поняття «потенціал».

В «Економічній енциклопедії» у дефініції «ресурси» застосовують словосполучення «виробничий потенціал». Ресурси (фр. *ressource* – допоміжний засіб) – основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку. Система будь-якого рівня охоплює такі ресурси: природні, технічні, технологічні, кадрові, просторові, часові, структурно-організаційні, інформаційні, фінансові [26].

Ці два визначення, на наш погляд, є найбільш повними та комплексними і достатньо повно відображають суть ресурсів. З іншого боку, в «Економічній енциклопедії» сформульовано й інше визначення, яке є коротшим та більш узагальнювальним. Зокрема, під поняттям «ресурси» (від франц. *ressources* – допоміжний засіб) розуміють кошти, запаси, можливості, джерела чого-небудь (наприклад, фінансові, економічні, матеріальні, природні, сировинні, трудові (людські) тощо) [26]. Для визначення цього поняття застосовували слово «можливості», які фактично є синонімом до слова «потенціал». Є ще й більш стислі визначення ресурсів, зокрема ресурс, у ч., звичайно, в множині ресурси, - ів. запаси, кошти, які є в наявності для використання в разі необхідності [39].

Проте, на нашу думку, таке визначення є стислим, компактним, але, на жаль, неповним. З огляду на це вважаємо за необхідне зробити висновок, що ресурси – це всі види майнових та нематеріальних цінностей, що є основними елементами економічного потенціалу, раціональне управління якими призведе до позитивного фінансового результату. Тут ми доповнили визначення з «Економічної енциклопедії», бо, на нашу думку, воно є найбільш сучасним. З іншого боку, у виробничій діяльності не варто застосовувати термін «виробничий потенціал» чи, наприклад, якщо йдеться про інформаційні ресурси, то «виробничі» не завжди є актуальними.

Часто поняття «ресурси» плутають із поняттям «активи» вважаючи, що ресурси – це активи, а активи – це ресурси. Тоді постає питання: «активи» та «ресурси» – це слова-синоніми чи ні. Враховуючи зазначене вище, пропонуємо розглянути поняття «активи» більш детально. У Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зазначено, що активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [29].

Деякі науковці дають визначення ресурсів, як активу, хоч фактично поняття «актив» є вузьчим, ніж поняття «ресурс». Вважаємо, що до поняття «ресурс» входить сегментарно поняття «актив». Для прикладу, до фінансових ресурсів належать не лише фінансові активи, а й фінансові зобов'язання.

Відомий американський вчений-бізнесмен Р. Кійосакі також ставить під сумнів сучасне бачення поняття «актив», оскільки вважає, що житло, яке в даний момент не приносить економічної вигоди, а потребує додаткових фінансових вкладень та витрат на комунальні послуги, не варто вважати повністю активом [25].

Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що поняття «актив» потребує уточнення, як «частина ресурсів», а не ресурси, оскільки інформаційні, фінансові та трудові ресурси в обліку не повністю відображаються у складі активів. Щодо ресурсів виробничих підприємств, то до них належать: 1) інформаційні; 2) трудові (кадрові); 3) фінансові; 4) енергетичні; 5) інвестиційні; 6) природні; 7) матеріальні; 8) технічні; 9) організаційно-технологічні ресурси.

О.М. Назаров узагальнив визначення поняття «ресурси» на основі багатьох досліджень вчених-економістів. Згідно з його визначенням можна зробити висновок, що до складу ресурсів належать такі сегменти: робоча сила, знаряддя праці, предмети праці, готова продукція, природні умови виробництва, матеріальні ресурси, фінансові ресурси, земельні ресурси, інформаційні ресурси, час, організаційні ресурси, сировина та паливно-енергетичні ресурси, інвестиції, нематеріальні засоби [53] (рис. 1.1).

Як видно з рис. 1.1, не всі ресурси відображені в Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань господарських операцій підприємств і організацій. Вважаємо, що є ресурси, які становлять предмет купівлі-продажу, а є ресурси (час, природні умови), які не є предметом купівлі-продажу, проте суттєво впливають на процес виробничої діяльності та його фінансові результати.

З огляду на цю класифікацію вважаємо, що ресурси можна поділити на: 1) ресурси, які управляють; 2) ресурси, якими управляють; 3) ресурси, які можуть управляти та які управляють. Наприклад, інформаційні ресурси – це ресурси, які управляють іншими ресурсами, оскільки мають суттєвий вплив на їхнє використання. Організаційно-технологічні ресурси також, безсумнівно, необхідно віднести до першої групи.

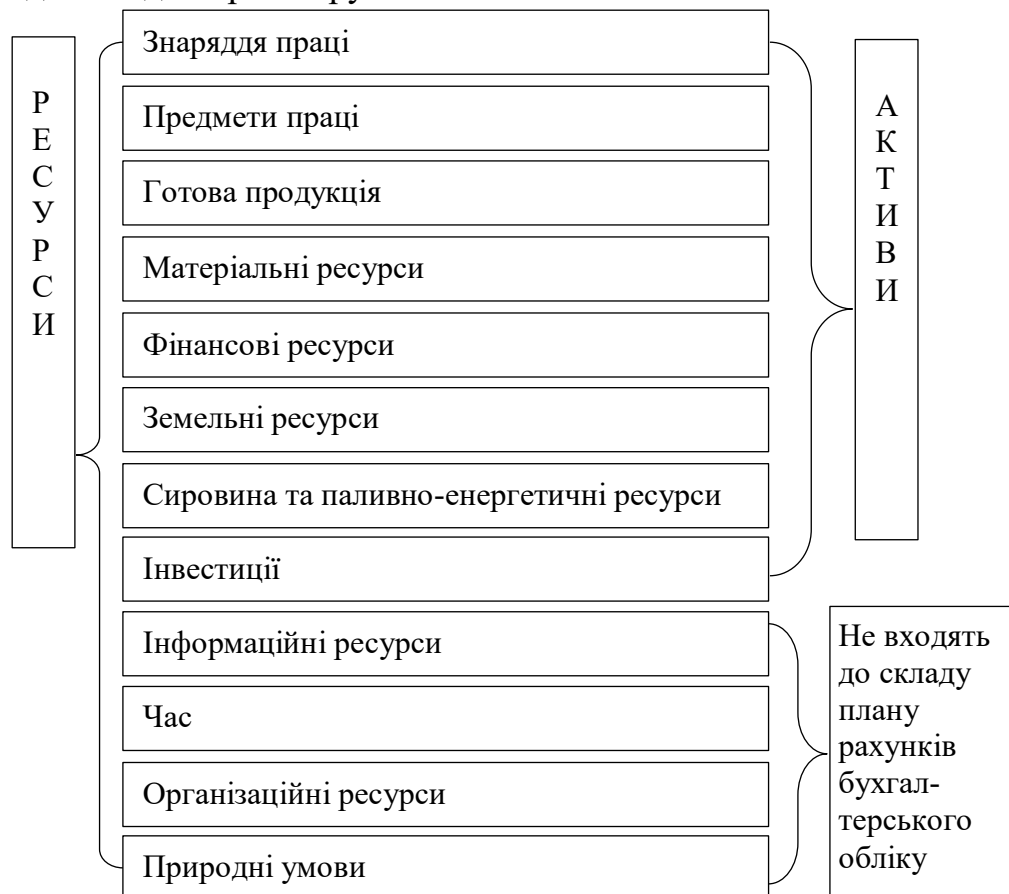

Рис. 1.1. Відмінності складових ресурсів та активів

Джерело: складено автором на основі [53]

Щодо енергетичних, матеріальних, технічних, то їх можна віднести до другої групи, адже якість управління дасть змогу отримати фінансовий результат. Є також ресурси, які належать водночас і до першої, і до другої групи (трудові чи кадрові ресурси). Так, якщо йдеться про адміністративно-управлінський персонал, то його варто віднести до першої групи, а якщо про виробничий персонал – до другої. Сюди доцільно віднести фінансові й інвестиційні ресурси, адже, з одного боку, ними управляють, а з іншого боку – вони, до певної міри, управляють матеріальними, енергетичними та технічними ресурсами.

Вчена-економістка О.В. Лиско зазначає, що найбільшу частку витрат становлять матеріальні витрати, тобто матеріально-технічні ресурси як один із головних елементів виробничого процесу, які переважно визначають ефективність економіки виробничого підприємства [41].

Погоджуємось із такою позицією і вважаємо за необхідне акцентувати свою увагу саме на матеріально-технічних ресурсах у виробничій діяльності.

Термінологічне дослідження «ресурсів матеріальних та сировинних» в «Економічній енциклопедії» розглядають, як сукупність предметів праці, що використовуються в народному господарстві країни в процесі виробництва матеріальних благ і послуг. Вони відіграють провідну роль серед основних видів виробничих ресурсів. До матеріальних та сировинних ресурсів належать: сировина (руди, нафта, сірка, зерно, цукрові буряки та ін.); матеріали (прокат чорних і кольорових металів, чавун та ін.), обладнання та устаткування для виробничого споживання, що потребує монтажу [26].

Науковці А. Г. Завгородній та Г. Л. Вознюк вважають, що «ресурси матеріальні» – це основні й допоміжні матеріали, вироби, конструкції, сировина, паливо, незавершене виробництво та відходи власного виробництва, тара й тарні матеріали, а також запасні частини, призначені для ремонту обладнання [27].

Матеріальні ресурси, на думку Л. Т. Штимер, – це ресурси в натуральній формі, які використовуються у господарській діяльності підприємств. До їх складу входять основні засоби та частина оборотних активів [79].

Отже, можемо узагальнити, що матеріальні ресурси – це предмети праці, до яких належать виробничі запаси, МШП, готова продукція, товари, незавершене виробництво, напівфабрикати тощо. Щодо технічних ресурсів, то під ними розуміємо – сукупність машин та механізмів, а також систем і засобів управління, видобування, зберігання, перероблення сировини та матеріалів, енергії й інформації з метою здійснення виробничої діяльності та обслуговування невиробничої сфери.

Дефініція поняття «матеріально-технічні ресурси», на жаль, малодосліджена тема, проте основні положення відображено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Дефініція поняття «матеріально-технічні ресурси» підприємства

Автор і джерело	Дефініція
А. В. Блоха [5]	Матеріально-технічні ресурси – це сукупність засобів та предметів праці, що функціонують на виробничому підприємстві і забезпечують відновлювальні процеси
Т. В. Дідоренко [22]	Матеріально-технічні ресурси містять: основні та оборотні фонди, земельні ресурси і фінансові ресурси
О. В. Лиско [21]	Матеріально-технічні ресурси – сукупність сировини, матеріалів, обладнання та інших засобів, необхідних для забезпечення виробничого процесу підприємства.
О.П. Білокінь [4]	Матеріально-технічні ресурси – фізичні ресурси, включаючи основні фонди (верстати, будівлі) та оборотні засоби (сировина, паливо), що використовуються у виробництві.
В.К. Збарський, Р.І. Буряк [34]	Матеріально-технічні ресурси – матеріальні та технічні активи, які забезпечують безперервність і ефективність діяльності підприємства.
О.М. Назарчук [53]	Матеріально-технічні ресурси – комплекс засобів виробництва, що включає інструменти, обладнання, запаси сировини та комплектуючих для створення продукції.
Ю.В. Самойлик [66]	Матеріально-технічні ресурси – ресурси підприємства, які формують його виробничу базу та підтримують технологічні процеси.
Т.О. Степаненко [71]	Матеріально-технічні ресурси – матеріальні об'єкти та технічні засоби, що забезпечують функціонування підприємства та виконання його завдань.

Джерело: складено автором на основі [4; 5; 21; 22; 34; 53; 66; 71]

З огляду на це дефініції «матеріально-технічні ресурси» – це один із основних елементів підприємницького потенціалу, а саме – матеріальні та нематеріальні активи, що переносять свою вартість на об'єкт виробничої діяльності повністю або частково, використання яких, як очікується, принесе економічну вигоду та соціальний ефект. Економічну вигоду від процесу виробничої діяльності отримує підприємство і фінансові посередники, а соціальну вигоду – кінцевий споживач.

Класифікаційні ознаки матеріально-технічних ресурсів можна представити у наступній формі, зокрема за: ціною політикою, альтернативністю, ознакою управління ними, ефективністю, амортизаційною ознакою, перенесенням вартості на об'єкт виробництва, національним походженням. В нашому дослідженні ми звернули увагу на деякі класифікаційні ознаки, яким науковці приділили більшу увагу, табл. 1.2. [18].

Таблиця 1.2

Основні класифікаційні ознаки матеріально-технічних ресурсів

Основні класифікаційні ознаки матеріально-технічних ресурсів	Види матеріально-технічних ресурсів за класифікаційною ознакою	Взаємозв'язок із фінансовими ресурсами
За ціною політикою	- елітні; - дороговартісні; - оптимальної вартості; - низьковартісні.	Дуже високий
За альтернативністю	- альтернативні; - традиційні.	Високий
За ознакою управління ними	- централізоване; - децентралізоване; - змішане.	Середній
За ефективністю	- ефективні; - неефективні.	Середній
За амортизаційною ознакою	- швидко амортизаційні; - середньої амортизації; - тривалої амортизації.	Невисокий
За перенесенням вартості на об'єкт виробництва	- повне перенесення; - часткове перенесення.	Невисокий
За національним походженням	- вітчизняні; - зарубіжні.	Середній

Джерело: складено автором на основі [18]

Ціна на матеріально-технічні ресурси відіграє одну із основних позицій при виборі відповідних контрагентів щодо поставки тих чи інших матеріально-технічних ресурсів. За цінами їх можна поділяти на: елітні, дороговартісні, оптимальної вартості, низьковартісні матеріально-технічні ресурси.

Однією із найважливіших ознак матеріально-технічних ресурсів в умовах ринкової економіки, на наш погляд, є альтернативність, з огляду на це матеріально-технічні ресурси варто поділити на: альтернативні та традиційні матеріально-технічні ресурси. Альтернативні матеріально-технічні ресурси – це ті матеріально-технічні ресурси, які є новими у застосуванні та використанні яких може призвести до здешевлення вартості об'єктів виробництва або принесе в майбутньому додаткові вигоди. Традиційні матеріально-технічні ресурси – це ті матеріальні ресурси, які використовуються давно у виробничому процесі і їхні переваги та недоліки уже оцінені часом.

За ознакою управління ними, то найбільш ефективним, на наш погляд, є змішане управління матеріально-технічними ресурсами. Проте за таких умов потрібні злагоджені дії усіх управлінських ланок, а в іншому разі – таке управління матеріально-технічними ресурсами буде неефективним, збитковим. Залежно від рівня управління матеріально-технічними ресурсами формується ефективність їхнього використання, а з іншого боку – неефективне управління матеріально-технічними ресурсами призводить до надмірних витрат та завищення кінцевої вартості об'єкта виробництва [20].

Щодо амортизаційної ознаки, то ця ознака переважно належить до технічних ресурсів, а тому вона насамперед залежить від технічних характеристик виробничого обладнання, механізмів та інших технічних засобів, від професійності технічного персоналу, від користувачів виробничої техніки. Проте бухгалтер, який займається нарахуванням амортизації і безпосередньо не працює з виробничою технікою, має значний вплив на управління нею. Зокрема, він може ухвалювати управлінські рішення про метод нарахування амортизації, а отже, визначати терміни її корисної експлуатації.

Наступною ознакою, яку ми виокремили, є перенесення вартості виробничої техніки на виробничий об'єкт. Якщо йдеться про матеріальні ресурси, то вони переважно повною мірою переносять свою вартість на об'єкт виробництва. Щодо технічних ресурсів, то вони переносять свою вартість на об'єкт виробництва частково і лише в окремих випадках повністю.

Щодо ознаки за національним походженням, то вважаємо, що варто більше розвивати українські матеріально-технічні ресурси. Якщо підприємства можуть надати перевагу вітчизняним матеріальним ресурсам, то технічні ресурси підприємств – здебільшого іноземні чи спільного виробництва з українськими й закордонними підприємствами [73].

Всі перелічені вище додаткові ознаки тісно пов'язані із фінансовими ресурсами: на дуже високому, високому, середньому та невисокому рівнях. Адже немає жодного матеріально-технічного ресурсу, який був би продуктивним без вкладення у нього фінансових ресурсів.

Дослідивши взаємозв'язок матеріально-технічних ресурсів підприємства з іншими видами ресурсів, можна зробити такі висновки [25]:

- доцільно розмежувати поняття «ресурси» та «актив». У визначенні «ресурси» резонно вживати поняття «потенціал», а у визначення «актив» внести правку, щоб розглядати його, як частину ресурсів, а не усі ресурси;
- дефініцію поняття «матеріально-технічні ресурси» варто використовувати цілісно, а не відокремлювати матеріальні і технічні ресурси, адже окремо вони не становлять значного ресурсного потенціалу;
- матеріальні ресурси найтісніше пов'язані із фінансовими й інформаційними ресурсами. Через це в процесі виробництва доцільно систематично проводити детальний часовий аналіз та контроль за поставкою, складуванням і використанням ресурсів;
- на основі класифікаційних ознак матеріально-технічних ресурсів запропоновано визначати міру впливу фінансових ресурсів на матеріально-технічні ресурси. Для цього кожне підприємство може щомісячно проводити експрес-аналіз і оцінювання впливу фінансових ресурсів на матеріально-

технічні ресурси, виявляти слабкі місця наявних у підприємстві ресурсів та поліпшувати його поточний фінансовий стан.

1.2. Організаційно-економічні засади забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами

Ефективна підприємницька діяльність у ринковій економіці може бути здійснена тільки при ритмічному забезпеченні підприємства матеріально-технічними ресурсами, які за кордоном одержали назву закупівлі. Матеріально-технічні ресурси – це складова виробничих ресурсів, які беруть участь у процесі господарської діяльності протягом одного виробничого циклу, при цьому повністю змінюють свою форму та переносять свою вартість на витрати підприємства, а закупівлі – це процес придбання товарів замовником: визначення потреби, пошук і вибір постачальника, підписання контракту, доставка товару [22].

Основна мета закупівель полягає в надійному та якісному забезпеченні підприємства і його виробничих підрозділів матеріально-технічними ресурсами (МТР), що має бути сплановане, закуплене та пов'язане з календарним графіком виробництва при вирішенні таких завдань:

- 1) дотримання обґрунтованих строків закупівель (поставок) сировини, матеріалів, конструкцій, устаткування та комплектуючих виробів з урахуванням нормативних замовлень;
- 2) забезпечення точної відповідності в кількостях між поставками та потребою;
- 3) дотримання вимог до якості матеріальних ресурсів.

Матеріально-технічне забезпечення складається з величезного переліку та кількості різних матеріалів, виробів, конструкцій, усіх видів устаткування тощо, які поставляються на виробництво, та передбачає економічні зв'язки з багатьма підприємствами (постачальниками) різних галузей виробництва і торгівлі [6].

У виробничому процесі використовуються: по-перше, матеріали місцевого виробництва (для будівництва це, наприклад, бетон, розчин, цегла, збірні бетонні та залізобетонні конструкції, товарна арматура тощо), які виготовляються відповідними заводами та власним виробництвом підприємства; по-друге, матеріально-технічні ресурси, придбані в інших країнах (імпортовані).

Забезпечення підприємницької діяльності МТР здійснюється за двома напрямками (способами):

- 1) замовником – прямі закупівлі (устаткування та матеріали, що поставляються замовником);
- 2) підрядником разом із субпідрядними організаціями (субпідрядні поставки).

У кожному конкретному випадку може використовуватися той чи інший спосіб або обидва – залежно від організації процесу виробництва.

Діяльність щодо забезпечення МТР (закупівлі) охоплює широке коло питань, починаючи від визначення в їх потребі та завершуючи надходженням на виробничий майданчик.

Основу економічної ефективності такої діяльності (закупівель) становлять пошук і придбання необхідних якісних матеріалів за мінімальними цінами. Для цієї мети необхідно вивчити та дослідити ринок закупівель матеріалів і сировини. Безумовно, головну роль відіграє ціна, але істотною мірою на закупівлі впливають також кількісна потреба в матеріальних ресурсах, строки їх поставки та якість [14].

За характером використання МТР можуть бути спрямовані на основне виробництво, ремонтно-експлуатаційні потреби та заходи щодо організаційно-технічного плану.

Потреба в МТР визначається як у цілому на виробничу програму організації та її підрозділів, так і по кожному виробництву, об'єкту з диференціацією такої потреби за часом (рік, квартал, місяць). Розрахунок потреби виконується за трьома напрямками [42]:

- 1) потреба в сировині та матеріалах;
- 2) потреба в енергетичних ресурсах;
- 3) потреба в машинах і механізмах.

Вихідними даними для визначення потреби в матеріальних ресурсах на планований період є:

- 1) виробнича програма підприємства планованого періоду;
- 2) обсяг виробництва, що виконується власними силами;
- 3) експлуатація та ремонтні потреби;
- 4) незавершене виробництво;
- 5) залишки матеріальних ресурсів на кінець планованого періоду;
- 6) нормативи та норми витрат матеріальних ресурсів.

Потреби в матеріалах, конструкціях і виробих по кожному об'єкту визначаються на стадії проектування при розробці робочої документації та наводяться у формі замовлених специфікацій, локальних і зведених відомостей, які складаються окремо за видами конструкцій, виробів і матеріалів для здійснення виробництва і окремих видів робіт. Потім уточнюється потреба за робочими кресленнями. Розрахунок потреби в матеріальних ресурсах виконується на основі фізичних обсягів виробництва із застосуванням відповідної нормативної та довідкової бази витрати ресурсів.

На виробничих підприємствах для визначення потреби в матеріальних ресурсах використовуються планові, кошторисні й виробничі норми [22]:

- 1) планові з урахуванням витрати матеріальних ресурсів за затвердженими об'єктними нормами;
- 2) кошторисні, виходячи з розрахунків проектних витрат, зазначених у проектній документації;
- 3) виробничі, що складаються із трьох основних елементів (частин): чистих витрат у виробництві, важкопереробних відходів і втрат матеріалів при транспортуванні, обробці та укладанні в конструкції.

Виробничі норми витрат матеріалів призначаються для планування купівельних матеріально-технічних запасів на підприємствах та запасів

власного виробництва. Вони встановлюються в натуральних одиницях виміру на одиницю довжини, маси, площі тощо.

Після визначення потреби в МТР наступним етапом є планування джерел й обсягу їх надходження для покриття потреби по кожному виду матеріалів, конструкцій і виробів. Джерелами надходження та покриття потреби в матеріальних ресурсах є [1]:

- 1) очікувані залишки на початок планованого періоду;
- 2) продукція власних підприємств, що перебувають на балансі підприємства;
- 3) надходження з боку замовників і постачальників;
- 4) внутрішні резерви від заходів щодо економії матеріалів.

Планування поставок матеріально-технічних запасів здійснюється шляхом розробки річних, квартальних, місячних планів зі складанням декадно-і тижнево-добових графіків [22].

Річним планом постачання, на підставі потреби в матеріальних ресурсах, визначаються поставки не тільки в цілому за виробничою програмою підприємства, але і по його підрозділах і власному виробництву, замовникам, виробництвах, об'єктах із розподілом цих поставок поквартально, зі складанням різних відомостей та графіків. У плані по кожному матеріалу, виробу визначаються постачальники, з якими укладають контракти, формуються замовлення тощо.

Квартальними планами поставок, на підставі інформації про перебіг виконання виробничої програми і пооб'єктних графіків виробництва, графіків поставок по об'єктах, виконання графіків виготовлення та поставок власними підприємствами за квартал, попередній планованому, уточнюються і конкретизуються [17]:

- 1) помісячна поставка матеріальних ресурсів за всіма напрямками виробничо-господарської діяльності підприємства і його підрозділів;
- 2) квартальні завдання щодо випуску продукції підприємства;
- 3) заявка інших виробничих організацій на матеріали та конструкції;

- 4) графіки поставки матеріалів і конструкцій по споруджуваних об'єктах;
- 5) за необхідності вносяться корективи в існуючі договори з постачальниками шляхом підписання додаткових угод і нових договорів;
- 6) розробляються замовлення на поставку конструкцій і виробів тощо.

Місячне планування поставок матеріальних ресурсів здійснюється на підставі квартальних планів і пооб'єктних графіків матеріально-технічного забезпечення з урахуванням одержаної інформації про їх виконання за минулий період. У межах місяця уточнюється й коригується декадна або тижнева поставка матеріалів, виробів і конструкцій, розробляються зведені плани комплектації та реалізації матеріальних ресурсів у цілому по підприємству й окремих об'єктах, вносяться корективи в замовлення за строками поставки тощо.

Тижнево- або декадно-добове планування є заключним, цілеспрямованим і регулюючим етапом забезпечення матеріальними ресурсами виробничих об'єктів. Воно полягає в розробці за встановленими формами тижнево-добових графіків поставок матеріальних ресурсів по добі з використанням вихідних даних [20]:

- 1) тижнево-добових графіків виробництва;
- 2) зведених місячних графіків поставки матеріальних ресурсів;
- 3) пооб'єктних графіків поставки матеріальних ресурсів;
- 4) інформації про виконання поставок за попередній період.

На підставі одержаної інформації в тижнево-добові графіки у випадку відхилень вносяться корективи за минулий тиждень, у тому числі за добу.

Планування поставок і завезення матеріальних ресурсів на всіх етапах має бути пов'язане з календарними строками виконання робіт за графіками, що забезпечують запланований обсяг виробництва, а також із нормативами виробничих запасів матеріалів.

З урахуванням вищезазначеного складається список претендентів (постачальників), з якими може бути підписаний контракт на поставку

матеріальних ресурсів. Алгоритм вибору матеріальних ресурсів будівельним підприємством у вигляді блок-схеми наведено на рисунку.

Надійність постачальника є одним із ключових критеріїв, що визначає його управлінські, технічні та виробничі можливості стосовно якості продукції, обсягу та строків її поставки, а також підтверджується фінансовим становищем, виробничими потужностями, сервісом і відгуками інших підприємств.

Слід зауважити, що для доставки матеріальних ресурсів безпосередньо на виробництво та у виробничі цехи та підрозділи необхідні машини, засоби транспорту, засоби управління підприємством, яке господарство, що супроводжується важливими ресурсними ресурсами. Усе це потребує визначення споживання в номенклатурі та специфічності матеріально-технічних ресурсів, управління матеріальними ресурсами, визначення параметрів замовлень і поставок, аналізу ринку та ідентифікації всіх можливих постачальників, попередньої оцінки і відбору постачальників, основних критеріїв відбору (якість, ціна, надійність) та виключення постачальника, який не задовольняє основним критеріям. Після цього проводиться оцінка постачальників, які залишилися, та вибирається головний постачальник матеріально-технічних ресурсів.

Рис. 1.2. Алгоритм вибору постачальника матеріально-технічних ресурсів підприємством

Джерело: складено автором на основі [4; 5]

Матеріально-технічне постачання підприємницької діяльності підприємства здійснюється шляхом оформлення різних документів. Один із них – замовлення на закупівлю, що при невеликих обсягах поставок є юридичним документом і може заміняти договір. Формування замовлень на матеріали виробу, конструкцій здійснюється на підставі розроблених організацією та уточнених на місці відомостей потреб у матеріалах і замовлених специфікаціях. Замовлення формуються за групами матеріалів, конструкцій і виробів, у яких указуються також способи та методи відвантаження дрібними партіями або іншими, час, необхідний для доставки на місце, технічний контроль якості та ін.

Таким чином, у своїй діяльності підприємство використовує різноманітні матеріально-технічні ресурси (сировину, матеріали, паливо, енергію, комплектуючі вироби тощо). Вони в процесі виробництва перетворюються на продукцію (послуги) і підлягають постійному поповненню. Для цього підприємство організує матеріально-технічне забезпечення, яке включає:

визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах, пошук і закупівлю ресурсів, організацію доставки, зберігання та видачі окремим споживачам на підприємстві. Постачання матеріально-технічних ресурсів має бути своєчасним, комплектним і з мінімальними витратами. А виконувати цю роботу повинен відділ матеріальнотехнічного постачання підприємства.

Матеріально-технічні ресурси підприємство купує на ринку, де продавцями й постачальниками є безпосередньо підприємства-виробники або організації-посередники. Проте вся номенклатура матеріально-технічних ресурсів, потрібних у виробництві, яка сягає іноді десятків тисяч найменувань і типорозмірів, не може поставлятися за прямими зв'язками. Ті ресурси, які потрібні у невеликій кількості, періодично або нерегулярно, економніше буває купувати в посередників – оптових фірм і магазинів. Як правило, вони комплектують певний асортимент товарів для продажу і територіально розташовані неподалік від підприємств та організацій споживачів.

1.3. Методичні засади оцінки ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства

Оцінювання ефективності використання матеріально-технічних ресурсів здійснюється з використанням комплексу узагальнюючих та індивідуальних показників. За результатами аналізу узагальнюючих показників підприємство отримує можливість оцінити загальну ефективність використання матеріально-технічних ресурсів та виявити потенційні резерви, що забезпечать її зростання. Перелік узагальнюючих показників, як правило, включає наступні: питома вага матеріальних витрат у собівартості виготовленої продукції показник використання матеріалів у виробництві, співвідношення прибутку підприємства до одиниці витрат матеріальних ресурсів, матеріаломісткість та матеріаловіддача, енергоємність, продуктивність праці, показник співвідношення темпу росту виробництва і темпу росту витрат на матеріали, відносна економія матеріалів, рівень дефектності.

Більш деталізована інформація про ефективність витрат матеріально-технічних ресурсів у виробництві може бути отримана за допомогою аналізу індивідуальних показників. Ця група показників характеризує ефективність використання окремих елементів матеріально-технічних ресурсів на підприємстві (напівфабрикатів, сировини, матеріалів та ін.) і дозволяє визначати матеріаломісткість окремих видів продукції. Проведення аналізу за переліченими показниками передбачає встановлення їх фактичного рівня та порівняння з плановим, а також оцінювання динаміки та виявлення причин виявлених відхилень [19].

Таким чином, оцінка ефективності передбачає розрахунок і порівняння відповідних аналітичних показників використання матеріально-технічних ресурсів. Розглянемо більш детально сукупність показників оцінки ефективності, що використовується у вітчизняній теорії та практиці економічного аналізу. Основні показники оцінки та їх стисла характеристика наведені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Сукупність показників, що характеризують ефективність використання матеріально-технічних ресурсів (вітчизняний підхід)

Показник оцінки	Коротка характеристика
1	2
Узагальнюючі показники	
Матеріаломісткість продукції	Показує, яка кількість матеріальних витрат є необхідною або ж фактично припадає на виробництво одиниці продукції. Визначається відношенням суми матеріальних витрат до вартості виробленої продукції.
Матеріаловіддача	Цей показник відображає, яку кількість продукції вироблено з кожної гривні використаних матеріальних ресурсів (матеріалів, сировини, палива та ін.). Розраховується як відношення вартості виробленої продукції на абсолютну суму матеріальних витрат.
Прибуток на гривню матеріальних витрат	Найбільш загальний показник ефективності використання ресурсів. Визначається як відношення отриманого прибутку підприємства від основної діяльності до суми матеріальних витрат.
Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат	Відображає динаміку матеріаловіддачі і, поряд з цим, основні фактори для її зростання. Розраховується як відношення індексу валової продукції до індексу матеріальних витрат.

Частка матеріальних витрат у собівартості продукції	Динаміка цього показника відображає зміну матеріаломісткості продукції. Розраховується як відношення суми матеріальних витрат до суми загальної собівартості виробленої продукції.
Коефіцієнт матеріальних витрат	Відображає, наскільки раціонально використовуються матеріали у виробничому процесі, чи існують перевитрати в порівнянні зі встановленими нормами. Якщо коефіцієнт має значення більше 1, це підтверджує перевитрату матеріальних ресурсів і, навпаки, якщо він менше за 1, то ресурси використовувались раціонально. Розраховується відношенням фактичних матеріальних витрат до планових, з урахуванням фактичного обсягу виготовленої продукції.
Індивідуальні показники	
Індивідуальний показник матеріаломісткості	Застосовується для характеристики ефективності використання окремих видів матеріальних ресурсів (місткість сировини, металомісткість, місткість палива, енергоємність тощо).
Питома матеріаломісткість	Розраховується для оцінки рівня матеріаломісткості окремих видів продукції. Може обчислюватись як у абсолютному грошовому виразі (відношення вартості використаних матеріалів на одиницю продукції до оптових цін), так і в натуральних одиницях (відношення кількості (об'єму, маси) використаних ресурсів на виробництво певного виду продукції до кількості продукції даного виду).
Коефіцієнт використання матеріалів	Показує співвідношення корисного використання матеріалів до їх загального споживання, враховуючи відходи та втрати. Розраховується як відношення використаної частини матеріалів до загальної кількості спожитих матеріалів.
Енергоємність	Визначає кількість енергії, витраченої на виробництво одиниці продукції (наприклад, кВт·год/одиницю).

Продовження табл. 1.3

1	2
Коефіцієнт використання обладнання	Відображає ефективність експлуатації обладнання. Розраховується як відношення часу фактичної роботи обладнання до загального можливого часу його використання.
Рівень дефектності	Показує частку бракованої продукції у загальному обсязі виробництва, що вказує на ефективність використання ресурсів. Розраховується як відношення обсягу бракованої продукції до загального обсягу виробленої продукції.
Оборотність запасів	Характеризує швидкість оновлення матеріально-технічних ресурсів. Розраховується як відношення обсягу використаних запасів до середнього обсягу запасів за період.

Джерело: складено автором на основі [35; 49; 58]

Важливо зазначити, що наявні в різних країнах методичні підходи до проведення оцінки мають суттєві відмінності [57]:

1) вітчизняні підходи орієнтовані на виявленні корисної віддачі кожного окремого виду матеріально-технічного ресурсу;

2) європейський підхід націлений на оцінку динаміки ефективності використання матеріально-технічних ресурсів, а також оцінку ефективності їх вторинного застосування у виробництві;

3) американський підхід відрізняється використанням граничних величин, що дозволяють дати оцінку ефективності економії (вкладення) додаткової одиниці ресурсів;

4) основу японського підходу становить концепт якості використовуваних ресурсів, орієнтир на імпортозаміщення сировини.

Загальним недоліком існуючих методичних підходів є те, що вони не враховують динамічні характеристики споживання матеріально-технічних ресурсів, а також не дозволяють оцінити втрати від нецільового та неефективного використання.

Оцінка використання матеріально-технічних ресурсів, в залежності від обраного підходу, має включати детальний аналіз наступних складових [77]:

- відповідність чинного плану постачання поточним виробничим потребам;
- організацію постачання ресурсів (форми, види);
- ступінь виконання плану постачання ресурсів (за джерелами, термінами тощо);
- стан задоволеності наявних потреб підприємства в різних групах матеріально-технічних ресурсів;
- вплив стану забезпеченості на виконання виробничого плану (програми);
- ступінь впливу окремих чинників на показник матеріаломісткості продукції;
- ефективне і раціональне використання матеріально-технічних ресурсів у виробництві;
- рівень відходів виробництва;
- динаміка виробничих запасів;
- резерви для зниження показників матеріаломісткості продукції.

Основні етапи проведення оцінки.

Початковий етап оцінки має включати аналіз рівня забезпеченості ресурсами. Для оцінки рівня забезпеченості виробництва матеріально-технічними ресурсами визначається загальна потреба в конкретних, що має враховувати виробничу потребу в матеріальних ресурсах, а також необхідні резерви (страховий, транспортний).

Оцінка організації постачання необхідних ресурсів, в якості бажаного результату, має враховувати наявність у підприємства довгострокових договорів з постачальниками ресурсів на основі прямих зв'язків, уникаючи посередників. Це дозволяє скорочувати витрати та підвищувати надійність постачання внаслідок стійких довготривалих відносин. Вибору постачальника має передувати аналіз його діяльності на ринку, відповідності вимогам якості продукції та умов постачання ресурсів.

Оцінка має враховувати дію окремих факторів, що мають вплив прямий чи опосередкований вплив на показники ефективності. Такі фактори поділяються зовнішні (не залежать від підприємства) і внутрішні, на які мають прямий вплив управлінські рішення [37].

Зовнішні фактори включають зміну ринкових цін на матеріально-технічні ресурси (ринкова кон'юнктура), державне регулювання, невиконання зобов'язань постачальниками та інші.

Внутрішні фактори мають безпосередній вплив на рівень використання матеріально-технічних ресурсів підприємством. До їх складу відносять: організаційні, економічні, технічні та технологічні.

Організаційні фактори включають комплекс заходів, що застосовуються підприємством з метою вдосконалення структури управління та організації виробничого процесу. В склад цих факторів включають: рівень організації виробничого процесу, організація обліку фактичного споживання матеріально-технічних ресурсів підприємством, організація системи забезпечення матеріально-технічними ресурсами та системи контролю якості виготовленої продукції.

Економічні фактори охоплюють заходи спрямовані на створення сприятливих умов для раціоналізації процесу використання ресурсів на підприємстві. До їх складу відносять: заходи стимулювання працівників до економного споживання ресурсів, система санкцій за нераціональне використання, внутрішня нормативна база щодо рівня витрат та правил використання ресурсів, загальний економічний стан підприємства.

Технічні фактори, що впливають на ефективність використання матеріально-технічних ресурсів включають: заходи з підвищення якості сировини й матеріалів, заміна дефіцитних і дорогих комплектуючих, впровадження конструктивних змін готового виробу, що забезпечує скорочення витрат ресурсів.

Технологічні фактори стосуються безпосередньо виробничого процесу і впливають на скорочення частки відходів і рівня втрат матеріалів. До складу цих факторів слід віднести: впровадження сучасного обладнання, що забезпечує зниження витрат ресурсів, вдосконалення наявного виробничого обладнання; використання безвідходних та енергоощадних технологій; використання інноваційних технологій виробництва та обробки матеріалів, автоматизація виробничих процесів.

Як зазначалось вище, ефективне використання матеріально-технічних ресурсів підприємства безпосередньо пов'язане з їх раціональним і економним використанням. Зниження рівня витрат матеріально-технічних ресурсів можливе лише за умови повного їх врахування, що забезпечується відповідною інформаційною базою. Ключовим напрямком досягнення економії ресурсів підприємства є зростання обсягу виробництва продукції при сталому рівні матеріальних витрат на сировину і матеріали, що застосовуються для виробничих потреб [49].

Кінцевим етапом оцінки ефективності є розрахунок потенційних резервів зростання обсягу виробництва. В таких розрахунках мають бути враховані всі потенційні можливості, що забезпечують скорочення матеріально-технічних витрат.

Наслідком проведеної оцінки ефективності має стати розробка комплексу заходів задля оптимізації і вдосконалення отриманих результатів. В залежності від результатів оцінки такі заходи мають бути спрямовані на [70]:

- прискорення обігу матеріальних ресурсів;
- скорочення виробничого циклу;
- скорочення термінів реалізації готового продукту;
- вдосконалення механізмів і показників нормування;
- підвищення рентабельності виробничих ресурсів;
- вибір оптимальних каналів постачання;
- мінімізацію матеріальних запасів;
- мінімізацію втрат ресурсів в процесі виробництва або зберігання;
- впровадження інноваційних, енергоощадних, ресурсозберігаючих технологій;
- використання нових або модернізованих зразків виробничого обладнання.

Окрім перелічених вище, важливим напрямком підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів є створення на підприємстві дієвого господарського механізму ресурсозбереження. До складу обов'язкових передумов ефективного функціонування механізму ресурсозбереження слід віднести: суворий контроль за правильністю оформлення первинної документації, впровадження автоматизації облікових процедур, суворе дотримання порядку прийому, зберігання і відпуску матеріально-технічних ресурсів на виробництво.

Для отримання максимально можливого ефекту від використання ресурсів підприємство має використовувати весь спектр методів скорочення витрат, в тому числі, постійно здійснювати пошук нових шляхів для оптимізації їх використання [49].

Таким чином, оцінювання ефективності використання матеріально-технічних ресурсів відбувається за допомогою розрахунку фактичного значення і порівняння відповідних аналітичних показників. Кінцевою метою оцінки є

встановлення причин відхилень від планових (цільових) показників і розроблення відповідних напрямків скорочення витрат ресурсів, яке є однією з основних передумов збільшення обсягів виробленої продукції і покращення результативних показників суб'єктів господарювання.

1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин в сфері забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства

Для забезпечення раціонального управління матеріально-технічними ресурсами підприємства необхідно впроваджувати комплексний підхід до використання сировини, обладнання, енергії та інших ресурсів. Одним із пріоритетних напрямів є оновлення технічної бази виробництва шляхом застосування сучасного обладнання, яке сприяє зниженню ресурсних витрат, зменшенню відходів і підвищенню ефективності виробничих процесів. У цьому контексті ключову роль відіграє нормативно-правове регулювання відносин, пов'язаних з управлінням матеріально-технічними ресурсами, особливо в умовах адаптації до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Це стосується, зокрема, нормативного забезпечення обліку виробничих запасів, технічних засобів і енергетичних ресурсів.

Невідповідність окремих положень чинних нормативно-правових актів, що регулюють облік і контроль матеріально-технічних ресурсів, неузгодженість норм Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) з вимогами МСФЗ щодо оцінки ресурсів, а також відсутність чітких галузевих стандартів для їх відображення в обліку знижують достовірність інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню прозорості, зниженню ризиків неефективного використання ресурсів і вдосконаленню системи управління.

Державну політику у сфері нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних з управлінням матеріально-технічними ресурсами, реалізують Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державне казначейство України, а також інші центральні органи виконавчої влади в межах їхніх повноважень, визначених законодавством.

Нормативно-правове забезпечення управління матеріально-технічними ресурсами підприємства структуроване на п'яти рівнях. Міжнародний рівень – міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які встановлюють глобальні вимоги до обліку. Національний рівень – Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), що регулюють облік в Україні. Державний рівень – закони, постанови та інші нормативні акти, які формують правову основу. Галузевий рівень – нормативні документи, що враховують специфіку окремих галузей економіки. Внутрішній рівень підприємства – локальні накази та положення, які регулюють облік і контроль ресурсів на рівні окремого підприємства.

Ця багаторівнева система створює основу для ефективного нормативно-правового регулювання відносин у сфері управління матеріально-технічними ресурсами, забезпечуючи їх раціональне використання та відповідність сучасним вимогам, рис. 1.3.

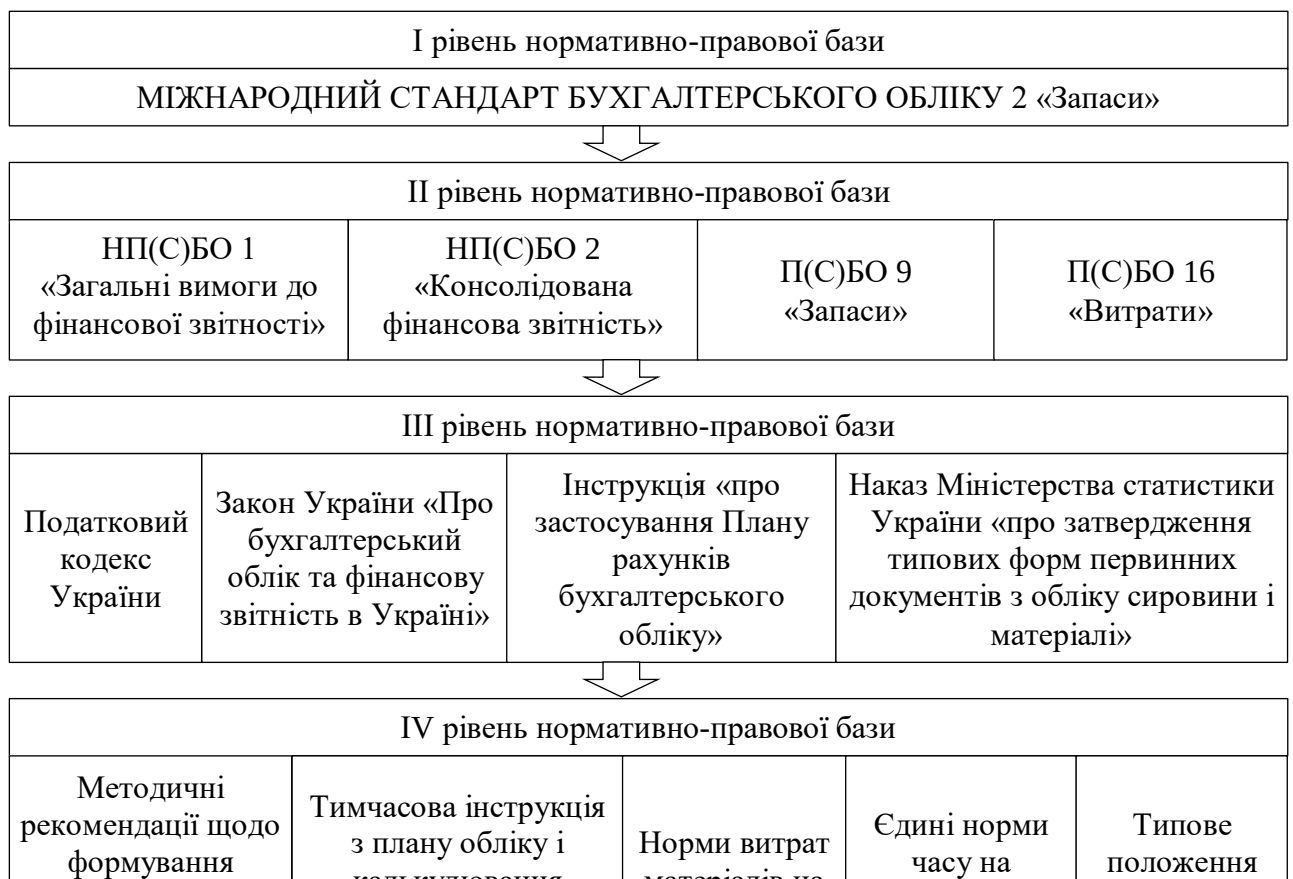

Рис. 1.3. Система нормативно-правового регулювання в сфері управління матеріально-технічними ресурсами (виробничими запасами) підприємств

Джерело: складено автором на основі [10; 29; 30; 31; 46; 47; 59; 60; 61]

Перший рівень становлять міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які встановлюють принципи визнання, оцінки та обліку матеріально-технічних ресурсів, зокрема виробничих запасів, при їх надходженні, використанні та вибутті. Для підприємств України, які застосовують МСФЗ, ці стандарти визначають порядок формування достовірної інформації про ресурси для складання фінансової звітності, забезпечуючи її порівнянність і прозорість на міжнародному рівні.

Другий рівень регулюється національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає мету, склад, принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів, включаючи інформацію про матеріально-технічні ресурси. Цей стандарт доповнюється П(С)БО 9 «Запаси», яке регулює методологічні аспекти обліку виробничих запасів, їх оцінки та розкриття інформації у звітності, а також П(С)БО 16 «Витрати», яке встановлює порядок обліку витрат, пов'язаних із рухом і використанням матеріально-технічних ресурсів у виробничому процесі [10; 30; 31].

Третій рівень представлено Податковим кодексом України, що регулює оподаткування операцій, пов'язаних із матеріально-технічними ресурсами.

Зокрема, він визначає порядок нарахування податку на додану вартість при придбанні та реалізації ресурсів, оцінку запасів при їх вибутті, а також обмеження щодо включення вартості матеріально-технічних ресурсів до витрат при розрахунку бази оподаткування податком на прибуток. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлює правові засади організації та ведення бухгалтерського обліку, складання звітності, оформлення первинних документів і реєстрів, а також обов'язки підприємств щодо проведення інвентаризації матеріально-технічних ресурсів, зокрема для відображення їх залишків на дату складання балансу [60; 61].

Четвертий рівень сформовано Методичними рекомендаціями щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, розроблені з урахуванням специфіки окремих галузей, встановлюють порядок організації та ведення обліку матеріально-технічних ресурсів. Ці рекомендації враховують особливості технологій виробництва, надання послуг чи виконання робіт і містять положення щодо планування, обліку та калькулювання собівартості, включаючи витрати на ресурси. Вони узгоджуються з нормами Податкового кодексу України, зокрема зі статтею 7 розділу III, яка регламентує склад витрат на виробництво [47].

В цілому, нормативно-правове забезпечення управління матеріально-технічними ресурсами підприємства створює правову базу для організації обліку, контролю та ефективного використання сировини, обладнання, енергоресурсів та інших ресурсів. Воно спрямоване на забезпечення прозорості, раціонального витрачання ресурсів і відповідності діяльності підприємств чинним законодавчим вимогам. Нормативна система охоплює також низку актів більш широкого спектру дії, ніж вище розглянуті, які регулюють різні аспекти управління матеріально-технічними ресурсами.

Цивільний кодекс України встановлює загальні правила укладання договорів поставки, зберігання та використання матеріально-технічних ресурсів. Зокрема, він регулює правові відносини між підприємствами щодо придбання сировини, обладнання чи інших ресурсів, а також відповідальність

за їх належне використання та збереження. Ці норми є основою для формування договірних зобов'язань у сфері управління ресурсами.

Закон України «Про стандартизацію» встановлює вимоги до якості та характеристик матеріально-технічних ресурсів, що використовуються у виробництві. Він регулює застосування національних стандартів (ДСТУ) та технічних умов, які визначають параметри сировини, матеріалів і обладнання, сприяючи їх відповідності сучасним технологічним і екологічним вимогам [63].

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів» деталізує порядок ведення обліку матеріально-технічних ресурсів. Цей документ визначає правила документування надходження, зберігання, використання та списання ресурсів, а також методи їх оцінки (за собівартістю, середньозваженою вартістю тощо). Він сприяє уніфікації облікових процедур на підприємствах [62].

Митний кодекс України регулює операції з матеріально-технічними ресурсами, що перетинають митний кордон. Він встановлює порядок декларування, оподаткування та контролю імпорту сировини чи обладнання, що є важливим для підприємств, які залежать від іноземних постачальників. Норми кодексу впливають на собівартість ресурсів і логістичні витрати [51].

Розглянуті нормативно-правові акти створюють комплексну систему регулювання, яка забезпечує ефективне управління матеріально-технічними ресурсами, сприяє зниженню витрат, підвищенню якості виробництва та відповідності діяльності підприємств законодавчим вимогам.

Ефективність організаційно-економічних засад управління матеріально-технічними ресурсами забезпечується не лише нормативно-правовим полем, а й інформаційними ресурсами, які у своїй сукупності комплексно формують підґрунтя дієвості розглянутого механізму.

Так, інформаційне забезпечення відносин у сфері управління матеріально-технічними ресурсами підприємства відіграє ключову роль у підвищенні ефективності їх використання. Воно охоплює процеси збору, обробки, аналізу та надання інформації про сировину, обладнання, енергоресурси та інші

матеріально-технічні ресурси для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Ефективна інформаційна система сприяє оптимізації витрат, зниженню витрат, підвищенню продуктивності та забезпеченню відповідності нормативно-правовим вимогам.

До основних елементів інформаційного забезпечення відносин в сфері забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства відносять наступні документи та автоматизовано-аналітичні системи.

Первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку. Первинні документи (накладні, акти приймання-передачі, інвентаризаційні описи) є основою для фіксації руху матеріально-технічних ресурсів (надходження, використання, списання). Регістри бухгалтерського обліку (журнали-ордери, відомості) систематизують дані про запаси, обладнання та енергоспоживання, забезпечуючи їх достовірність і доступність для аналізу.

Автоматизовані системи управління (ERP-системи). Сучасні підприємства використовують інтегровані інформаційні системи, такі як ERP (Enterprise Resource Planning), для управління матеріально-технічними ресурсами. Ці системи дозволяють відстежувати запаси в реальному часі, прогнозувати потреби, оптимізувати логістику та контролювати витрати. Наприклад, модулі управління запасами в SAP, Oracle чи 1C автоматизують облік і аналіз, підвищуючи точність даних.

Аналітичні інструменти та показники ефективності Інформаційне забезпечення включає аналіз ключових показників ефективності (КПЕ), таких як матеріаломісткість, енергоємність, коефіцієнт використання обладнання та оборотність запасів. Ці дані формуються на основі звітів, які генеруються інформаційними системами, і дозволяють виявляти резерви для економії ресурсів та оцінювати ефективність їх використання [41].

Нормативно-правова інформація. Інформаційне забезпечення базується на нормативно-правових актах, зокрема П(С)БО 9 «Запаси», П(С)БО 16 «Витрати» та МСФЗ, які визначають порядок оцінки, обліку та розкриття інформації про

матеріально-технічні ресурси. Ці документи забезпечують єдині стандарти формування даних для внутрішнього та зовнішнього використання.

Інвентаризація та контроль. Регулярна інвентаризація матеріально-технічних ресурсів, підкріплена інформаційними системами, забезпечує точність даних про залишки та стан ресурсів. Інформація, отримана під час інвентаризації, використовується для виявлення відхилень, перевитрат або нестач, що дозволяє своєчасно коригувати управлінські рішення.

Галузеві та внутрішні стандарти. Інформаційне забезпечення включає галузеві методичні рекомендації, які враховують специфіку технологій і виробництва, а також внутрішні положення підприємства щодо обліку та управління ресурсами. Ці документи формують основу для створення звітів, які відповідають як внутрішнім потребам, так і зовнішнім вимогам (наприклад, для податкових органів).

В той же час, використання інформаційних технологій, таких як хмарні сервіси, аналітичні платформи (Power BI, Tableau) та системи управління базами даних, дозволяє автоматизувати обробку інформації, підвищувати її точність і доступність. Інтеграція цих технологій із бухгалтерськими та управлінськими системами сприяє швидкому доступу до даних про матеріально-технічні ресурси, що є основою для оперативного прийняття рішень [15].

З огляду на проведені дослідження відмітимо, що для забезпечення ефективного управління матеріально-технічними ресурсами підприємства необхідний комплексний підхід, який поєднує оновлення технічної бази, гармонізацію нормативно-правового регулювання з міжнародними стандартами (МСФЗ) та впровадження сучасних інформаційних систем. Застосування енергоефективного обладнання, оптимізація використання сировини та вдосконалення облікових процесів сприяють зниженню витрат, зменшенню відходів і підвищенню прозорості фінансової звітності. Багаторівнева система нормативно-правового регулювання, що включає міжнародні, національні, державні, галузеві та внутрішні стандарти, створює міцну основу для

раціонального управління ресурсами. Однак невідповідність окремих положень П(С)БО вимогам МСФЗ та відсутність чітких галузевих стандартів знижують достовірність інформації, що ускладнює прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами та вдосконалення нормативної бази сприятимуть підвищенню ефективності використання ресурсів і конкурентоспроможності підприємств.

В той же час, інформаційне забезпечення відіграє важливу роль у підвищенні ефективності управління матеріально-технічними ресурсами. Використання первинних документів, автоматизованих систем управління (ERP), аналітичних інструментів, таких як Power BI чи Tableau, та регулярна інвентаризація дозволяють забезпечити точність даних, оптимізувати витрати та прогнозувати потреби. Інтеграція інформаційних технологій з бухгалтерськими та управлінськими системами сприяє оперативному доступу до даних, що є основою для своєчасного прийняття рішень.

Висновки до розділу 1

Ефективне управління матеріально-технічними ресурсами підприємства є ключовим фактором забезпечення його економічної стабільності та конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. Проведене дослідження показало, що матеріально-технічні ресурси, які включають сировину, матеріали, обладнання та енергетичні ресурси, становлять основу виробничого потенціалу підприємства. Визначено, що поняття «ресурси» є ширшим за «активи», а матеріально-технічні ресурси формують значну частину витрат підприємства, впливаючи на собівартість продукції та фінансовий результат. Класифікація ресурсів за різними ознаками (цінковою політикою, альтернативністю, управлінням тощо) дозволяє виявити резерви для підвищення ефективності їх використання.

Організаційно-економічні засади забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами базуються на чіткому плануванні закупівель, виборі надійних постачальників та оптимізації логістичних процесів. Забезпечення

своєчасного постачання якісних ресурсів у потрібних обсягах є необхідною умовою для ритмічного виконання виробничої програми. Важливим елементом є використання планових, кошторисних та виробничих норм для визначення потреб у ресурсах, а також створення спеціалізованих служб матеріально-технічного забезпечення, які координують процеси закупівель, зберігання та використання ресурсів. Водночас, аналіз ринку постачальників та укладання довгострокових контрактів сприяють зниженню витрат і підвищенню надійності постачання, що є основою економічної ефективності.

Оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ґрунтується на комплексі узагальнюючих та індивідуальних показників, таких як матеріаломісткість, матеріаловіддача, енергоємність, оборотність запасів та рівень дефектності. Ці показники дозволяють виявити відхилення від планових значень, оцінити раціональність використання ресурсів та визначити резерви для економії. Різні методичні підходи (вітчизняний, європейський, американський, японський) мають свої особливості, але їх спільним недоліком є недостатнє врахування динамічних характеристик споживання ресурсів та витрат від їх неефективного використання. Впровадження сучасних технологій, автоматизації виробничих процесів та ресурсозберігаючих заходів сприяє зниженню витрат і підвищенню продуктивності, що є основою для зростання обсягів виробництва та рентабельності.

Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відіграють ключову роль у створенні умов для ефективного управління матеріально-технічними ресурсами. Багаторівнева система регулювання, що включає МСФЗ, П(С)БО, державні закони, галузеві рекомендації та внутрішні положення підприємства, забезпечує прозорість обліку та відповідність законодавчим вимогам. Однак неузгодженість окремих норм П(С)БО з МСФЗ та відсутність чітких галузевих стандартів ускладнюють формування достовірної інформації для управлінських рішень. Інформаційні системи, такі як ERP, аналітичні платформи (Power BI, Tableau) та регулярна інвентаризація, забезпечують точність даних, оптимізацію витрат і прогнозування потреб. Подальша гармонізація

законодавства та вдосконалення інформаційних технологій сприятимуть підвищенню ефективності управління ресурсами, зниженню ризиків і забезпеченню сталого розвитку підприємств.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ ДАТ «БУДІВЕЛЬНА КОМПАНІЯ «УКРБУД»

2.1. Організаційно-управлінський аналіз діяльності підприємства

Державне акціонерне товариство «Будівельна компанія «УкрБуд» зареєстроване 14 січня 2005 року за адресою: м. Київ, вул. Євгена Сверстюка, 23. Керівником підприємства є Котяш І.І. ДАТ «УкрБуд» входить до складу Української державної будівельної корпорації «УкрБуд», створеної в 1991 році як правонаступник Міністерства будівництва УРСР, і є активним учасником ринку будівельних послуг України протягом 20 років. Основним видом діяльності компанії є будівництво житлових і нежитлових будівель (КВЕД 41.20), що включає проектування, будівельно-монтажні роботи та зведення промислових і громадських об'єктів.

Метою діяльності ДАТ «УкрБуд» є виконання договірних зобов'язань щодо будівництва та введення: виробничих потужностей, об'єктів житла, соціально-культурних об'єктів; виконання комплексів спеціальних та монтажних робіт, надання побутових, транспортних, ремонтно-будівельних та інших послуг населенню та підприємствам, оптова та роздрібна торгівля будівельними матеріалами, виробами та конструкціями. Господарська діяльність підприємства спрямована на отримання прибутку.

Предметом діяльності товариства є забезпечення ринку якісними будівельними послугами з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

До основних видів діяльності в сфері будівельних послуг ДАТ «УкрБуд»:

- монолітні бетонні та залізобетонні роботи;
- покрівельні роботи;
- утеплення стін;
- монтаж збірного бетону та залізобетону;
- геодезичні роботи;
- внутрішні оздоблювальні роботи та інші.

Стратегія ДАТ «УкрБуд» полягає в тому, щоб пропонувати найбільш оптимальні рішення для поставлених завдань, які чітко відповідають вимогам замовників. Це досягається не лише шляхом підвищення ефективності вже існуючих видів діяльності, а й шляхом розвитку нових напрямків, що охоплюють все більший спектр ділових інтересів як постійних, так і потенційних замовників. Підприємство завжди прагне бути на крок впереді, використовуючи високотехнологічні підходи у будівельному бізнесі.

Довгостроковими цілями розвитку підприємства є:

- зростання обсягів будівництва та розширення діяльності на нові ринкові сегменти;
- забезпечення високої якості будівництва та продукції на рівні європейських стандартів виконання будівельно-монтажних робіт;
- створення нових видів виробництва.

Цілями розвитку підприємства на найближчу перспективу є:

- освоєння та впровадження нових напрямків діяльності, зокрема організація будівельних робіт та надання послуг.

Структуру та динаміку послуг, які підприємство надає своїм споживачам представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура послуг ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд», тис. грн.

Види робіт	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. від 2022 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%	п.с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Монолітні бетонні та залізобетонні роботи	20494	50,0	53762,8	51,1	20345,1	50,1	-148,9	-0,7	0,1
Покрівельні роботи	8156,6	19,9	18411,9	17,5	7634,5	18,8	-522,1	-6,4	-1,1
Утеплення стін	7254,9	17,7	19779,7	18,8	7350,2	18,1	95,3	1,1	0,4
Геодезичні роботи	1598,5	3,9	1999	1,9	1299,5	3,2	-299	-18,7	-0,7
Монтаж збірного	778,8	1,9	5365,8	5,1	1908,6	4,7	1129,8	145,1	2,8

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
бетону та залізобетону									
Внутрішні оздоблювальні роботи	2254,3	5,5	5786,6	5,5	2071,1	5,1	-183,2	-8,1	-0,4
Разом	40988	100,0	105211	100,0	40609	100,0	-379	-0,9	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Аналізуючи дані табл. 2.1 варто відмітити, що сумарний обсяг виконаних робіт підприємства у 2022 р. становив 40988 тис. грн. У 2023 р. він різко зріс до 105211 тис. грн., але в 2024 р. скоротився до 40609 тис. грн., або на 0,7% порівняно з 2022 р.. Ця динаміка відображає вплив війни в Україні, яка розпочалася в лютому 2022 року. У 2022 році будівельна галузь зазнала значного спаду через активні бойові дії, логістичні проблеми та економічну нестабільність. Стрибок у 2023 році може бути пов'язаний із початком відновлювальних робіт, міжнародною підтримкою та адаптацією підприємства до роботи в умовах війни. Повернення обсягів у 2024 р. до рівня 2022 р.

свідчить про можливі обмеження в фінансуванні, логістиці чи попиті, а також про нерівномірний характер відбудови в Україні.

Виконання монолітних бетонних та залізобетонних робіт залишаються ключовим напрямом діяльності ДАТ «УкрБуд», займаючи 50,1% структури у 2024 р. Обсяг виконання яких у 2024 р. знизився на 148,9 тис. грн. порівняно з 2022 р. Стабільність цього напрямку пояснюється високим попитом на монолітні конструкції для будівництва укріплень, промислових об’єктів чи житла.

Покрівельні роботи та роботи з утеплення стін в структурі робіт 18,8% та 18,1% відповідно у 2024 р. Геодезичні роботи займають найменшу частку в загальній структурі виконаних робіт у 2024 р. – 3,2% і зазнали найбільшого скорочення протягом 2022-2024 рр. – на 18,7%, що може бути пов’язано з обмеженням нових будівельних проєктів через війну, оскільки геодезичні роботи часто потрібні на початкових етапах проведення будівельних робіт.

В той же час, монтаж збірного бетону та залізобетону показав найбільші обсяги зростання у 2024 р. відносно 2022 р. – на 145,1%. Цей напрям, імовірно, виріс через попит на швидке зведення модульних конструкцій (укриття, тимчасове житло, логістичні споруди).

Організаційна структура підприємства, відповідно до рис. 2.1, може бути описана як лінійно-функціональна. Ця структура ґрунтується на ієрархічному принципі та включає чіткий розподіл на вищі та нижчі рівні. Лінійно-функціональна спеціалізація управлінського апарату істотно підвищує його ефективність. Замість універсальних менеджерів, що повинні володіти усіма функціями управління, введено штат фахівців у відповідних сферах та відповідальних за конкретні напрями діяльності.

Рис. 2.1. Організаційна структура ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Перевагами такої структури є стимулювання ділової та професійної активності, поліпшення координації у функціональних областях, звільнення лінійних керівників від вирішення спеціалізованих питань та зменшення потреби у фахівцях широкого профілю.

Недоліками є ускладнення взаємозв'язків та утруднена координація, збільшення ланцюга командування від керівника до виконавця, наявність конкуренції між підрозділами за отримання ресурсів для досягнення власних цілей.

Опишемо найголовніший з нашої точки зору розподіл функціональних обов'язків між основними посадовими особами підприємства.

Головний інженер організує та контролює ведення виконавчої документації, організує та проводить технічне навчання інженерно-технічних працівників. Разом із постачальником організує забезпечення об'єктів електроенергією, стисненим повітрям, киснем та ацетиленом.

Кошторисник надає допомогу виконавцям робіт у підготовці планових завдань бригадам, підготовці нормативної бази з організації праці, ведення звітності щодо витрат праці на виконання будівельно-монтажних робіт.

Бухгалтерія здійснює облік витрат за виробництво, аналізує виробничо-господарську діяльність підрозділів підприємства, складає бухгалтерський баланс, організовує внутрішньовиробничий госпрозрахунок, контролює правильність витрачання матеріальних витрат за технічне обслуговування та грошових коштів, веде розрахунки за виконані роботи, нараховує і виплачує зарплатню.

Інспектор з кадрів здійснює (через біржу праці та рекламу) набір робітників, оформляє документи з прийому (звільнення) працівників, бере участь у підвищенні кваліфікації кадрів.

Відділ постачання організує роботу із забезпечення будівництва об'єктів матеріальними ресурсами, веде маркетингову роботу і укладає договори про постачання матеріальних ресурсів. Відділ постачання визначає потребу в будівельних матеріалах, виробах та конструкціях, інструменті, інвентарі, спецодязі та спецвзутті; укладає договори про постачання ресурсів для будівництва.

Підприємство самостійно планує свою діяльність, визначає перспективи розвитку, виходячи із попиту на будівельну продукцію, роботи, послуги та необхідності забезпечення виробничого та соціального розвитку підприємства.

Основу планів складають господарські договори, укладені із замовниками, споживачами продукції, робіт та послуг. Підприємство вільно у виборі предмета договору, визначення зобов'язань, будь-яких інших договірних умов, що не суперечать чинному законодавству.

Підприємство є відкритою системою, що активно взаємодіє з іншими ринковими агентами в процесі здійснення господарської діяльності серед яких варто виділити клієнтів, постачальників та конкурентів. Злагоджена взаємодія яких допомагає підприємству ефективно господарювати генеруючи стабільні грошові потоки в процесі конкурентної боротьби.

До головних клієнтів або основних споживачів послуг ДАТ «УкрБуд» у 2022–2024 рр. варто віднести, в першу чергу, державні та комунальні установи, які замовляють монолітні бетонні роботи та монтаж збірного бетону для відновлення інфраструктури, укріплень і модульних споруд в умовах воєнного стану. Також, серед замовників послуг підприємства останніми роками було відмічено міжнародні організації та гуманітарні фонди, що здійснюють фінансування гуманітарних проєктів та проєктів відбудови, зокрема утеплення стін для енергоефективності, що стало актуальним через енергетичну кризу в країні.

Окремою групою споживачів виступають приватні забудовники, промислові підприємства та місцеве населення, які формують меншу частку клієнтів через економічні обмеження, пов'язані із вартістю будівельних робіт. Дана група споживачів замовляє переважно роботи з утеплення стін, покрівельні та оздоблювальні роботи для ремонту чи завершення об'єктів. Субпідрядники залучають ДАТ «УкрБуд» для спеціалізованих робіт, таких як геодезичні чи бетонні, але їх попит знизився через скорочення нових будівельних проєктів в умовах нестабільності.

Будівельний ринок є достатньо конкурентним, проте серед головних конкурентів ДАТ «УкрБуд» варто виділити великі державні та приватні будівельні компанії, які спеціалізуються на інфраструктурних, житлових і промислових проєктах, і, також беруть участь у державних замовленнях на будівництво та відбудову державних та комерційних об'єктів. До них варто віднести будівельні компанії, такі як ПрАТ «ХК Київміськбуд», ТОВ «Альтіс-Констракшн» і ТОВ «Техно-буд-центр», які активно працюють у сегментах монолітного будівництва, монтажу збірних конструкцій і відновлення інфраструктури. Ці підприємства активно конкурують за державні контракти та міжнародне фінансування, пропонуючи схожий спектр послуг, зокрема бетонні роботи, покрівельні та оздоблювальні роботи.

Серед інших конкурентів варто виділити компанії, орієнтовані на спеціалізовані проєкти, наприклад, ТОВ «Київська енергетична будівельна компанія» та іноземні компанії, такі як Kingspan, що інвестують у виробництво будматеріалів в Україні. Вони конкурують у сегментах енергоефективного будівництва та швидкого зведення модульних споруд, що відповідає попиту на утеплення та модульні конструкції в умовах енергетичної кризи в країні. Конкуренція посилюється через дефіцит кадрів і зростання цін на матеріали, що змушує компанії оптимізувати бізнес-процеси та шукати ефективні інноваційні рішення.

Так як державне ДАТ «УкрБуд» - це державне підприємство, тому закупівлі воно здійснює через електронну систему публічних закупівель

ProZorro, що забезпечує прозорість, конкурентність і відповідність Закону України «Про публічні закупівлі».

Постачальники, які співпрацюють з ДАТ «УкрБуд» зареєстровані на одному з акредитованих електронних майданчиків ProZorro (наприклад, SmartTender, Zakupki.Prom.ua, E-Tender), і подають заявкт на участь у тендерах, оголошених підприємством. Залежно від типу закупівлі (відкриті торги, конкурентний діалог, переговорна процедура чи спрощені закупівлі), постачальники подають пропозиції, які включають ціну, технічні характеристики, умови поставки та підтвердження якості. Для складних робіт, таких як постачання бетону чи покрівельних матеріалів, може застосовуватися конкурентний діалог, що передбачає переговори для уточнення технічних вимог. Переможець визначається системою автоматично за найнижчою ціною або найкращими умовами, а договір укладається протягом встановлених строків (зазвичай 5–20 днів) і оприлюднюється на порталі ProZorro.infobox.prozorro.org

Перелік основних постачальників ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» та продукції, яка надходить на підприємство у відповідності до умов державних закупівель представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Перелік головних постачальників ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Назва	Місто	Продукція
ТОВ "Силикатобетон"	Черкаси	Силікатна цегла (матеріали)
ТОВ "Технобуд Груп"	Київ	Щебінь, пісок (сировина)
ТОВ "Капарол Україна"	Київ	Фарби, покриття (матеріали)
ТОВ "ПАРИТЕТ"	Київ	Світлопрозорі конструкції (матеріали)
ТОВ "Укренергомонтаж"	Київ	Будівельна техніка (техніка)
ТОВ "Конструктив"	Київ	Газоблок, цемент (матеріали)
ТОВ "ПІК Дистрибьюшн"	Миколаїв	Металочерепиця (матеріали)
ТОВ "Профі Україна"	Харків	Гіпсокартон, суміші (матеріали)
ТОВ "Itera Group"	Київ	Утеплювачі, водостоки (матеріали)
ТОВ "Будівельна гільдія"	Київ	Штукатурка, фарби (матеріали)
ТОВ "МультиБудКомфорт"	Ужгород	Бетон, бруківка (сировина)
ТОВ "Собото"	Львів	Тротуарна плитка (матеріали)

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Таким чином, ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» є активним учасником ринку, який володіє сучасними та конкурентоспроможними характеристиками. Організаційна структура підприємства дозволяє ефективно виконувати будівельно-монтажні роботи зі зведення будівель та споруд. При правильному керівництві всіма будівельними бізнес-процесами, підприємство може дотримуватися графіку виконання робіт, що дозволяє своєчасно завершувати проекти та передавати їх у експлуатацію.

2.2. Діагностика фінансово-економічного стану ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Фінансово-економічний стан підприємства – це складна економічна категорія, відбиває стан капіталу процесі його кругообігу і спроможність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований час. В процесі постачальницької, виробничої, збутової та фінансової діяльності відбувається безперервний процес кругообігу капіталу, змінюються структура коштів та джерел їх формування, наявність та потреба у фінансових ресурсах і як наслідок – фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого виступає платоспроможність.

Фінансовий стан може бути стійким, нестійким та кризовим. Здатність підприємства своєчасно проводити платежі, передбачати непередбачені потрясіння і підтримувати свою платоспроможність у будь-яких умовах свідчить про його стійке фінансове становище, і навпаки.

Основні завдання діагностики фінансово-економічного стану полягають у визначенні якості фінансово-економічного стану, вивчення причин його поліпшення чи погіршення за період, підготовка рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Ці завдання вирішуються на основі динаміки абсолютних та відносних фінансових показників, які розбиваються на такі аналітичні блоки:

- основні економічні показники діяльності;

- структурний аналіз активів і пасивів;
- механізм формування фінансових результатів діяльності підприємства;
- аналіз фінансової стійкості;
- аналіз платоспроможності (ліквідності).

Діагностика фінансово-економічного стану ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» здійснено за період 01.01.2022–31.12.2024 рр. на основі даних бухгалтерської звітності організації за три роки. Якісна оцінка значень фінансових показників підприємства проведена з урахуванням галузевих особливостей його діяльності (галузь – «Будівництво житлових і нежитлових будівель», клас згідно з КВЕД 41.20).

Як вже було відмічено, ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» є державним підприємством, яке працює в будівельній галузі України, зосереджуючись на монолітних і збірних бетонних роботах, утепленні стін, покрівельних і оздоблювальних роботах, а також геодезичних послугах. Аналіз основних економічних показників за 2022–2024 роки, що представлені у табл. 2.3., дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства в умовах війни, економічної нестабільності, дефіциту робочої сили та зростання цін на будівельні матеріали.

Таблиця 2.3

Основні економічні показники діяльності
ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

№	Показник	Роки			Відхилення 2024 р. до 2022 р.	
		2022	2023	2024	+/-	%
1	Чистий дохід, тис. грн.	40988	105211	40609	-379	-0,9
2	Чистий прибуток, тис. грн.	-3215	-3053	-13654	-10439	в 3,2 р.б.
3	Середньорічна вартість активів, тис. грн.	273058,5	265369,5	255684	-17374,5	-6,4
4	Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	239245	235762,5	232853,5	-6391,5	-2,7
5	Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	33813,5	29607	22830,5	-10983	-32,5
6	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	115	99	90	-25	-21,7
7	Фондовіддача	0,17	0,45	0,17	0	0

8	Фондомісткість	5,88	2,22	5,88	0	0
9	Фондоозброєність, тис. грн /ос.	2080,39	2381,41	2587,26	506,9	24,4
10	Продуктивність праці, тис. грн. /ос.	356,42	1062,74	451,21	94,79	26,6
11	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,21	3,55	1,78	0,57	47,1

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 2.3 можна зробити висновок про те, що чистий дохід підприємства протягом досліджуваного періоду 2022-2024 рр. зменшився на 0,9% або на 379 тис. грн., що в свою чергу говорить про зменшення підтримки (фінансування) міжнародних фондів і державних замовлень на інфраструктурні проекти, такі як модульні укриття та укріплення, які активно здійснювалися у 2023 р. Чистий прибуток підприємства залишався від'ємним, так у 2022 р. чистий збиток становив 3215 тис. грн., а у 2024 р. – вже 13654 тис. грн у 2024 році (зростання збитків відбулося у 3,2 рази).

Середньорічна вартість активів знизилася протягом 2022-2024 рр. на 17374,5 тис. грн. або 6,4%, зокрема вартість необоротних активів зменшилася на 2,7%, а оборотних на 32,5%. Значне скорочення оборотних активів вказує на зменшення ліквідності, що може бути пов'язано з проблемами постачання матеріалів через війну та зростання цін на них.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс на 0,57 об. в рік або на 47,1%, що свідчить про ефективніше використання наявних ресурсів, хоча їх обсяг зменшився. Фондовіддача залишилася на рівні 0,17 у 2024 році, як і в 2022 році, а фондомісткість – 5,88, що вказує на низьку ефективність використання основних засобів, можливо, через призупинення будівельних робіт на деяких об'єктах, заморожених в силу припинення фінансування.

Середньооблікова чисельність працівників протягом досліджуваного періоду скоротилася на 25 осіб або на 21,7%, що відображає загальноринковий дефіцит робочої сили через міграцію та мобілізацію. Проте фондоозброєність зросла на 506,9 тис. грн/ос. або на 24,4%, що може свідчити про інвестування в обладнання для меншої кількості працівників. Продуктивність праці зросла на 94,79 тис. грн/ос. або на 26,6%, що пояснюється концентрацією на

високоєфективних проєктах, таких як монтаж збірного бетону, які потребують менше персоналу, але мають вищу додану вартість.

Бухгалтерський баланс відображає наявність майна підприємства та джерел його формування на певну дату. Все майно підприємства поділяється на дві групи - необоротні активи та оборотні активи. Критерієм поділу майна є спосіб перенесення вартості на готовий продукт, термін використання їх у виробничому процесі чи виробничому циклі. Необоротні активи беруть безпосередню участь у виробничому процесі тривалий час і переносять свою вартість на готовий продукт частинам у вигляді амортизаційних відрахувань. Оборотні активи беруть участь у одному виробничому циклі і одразу переносять свою вартість на готовий продукт.

До необоротних активів відносять нематеріальні активи, основні засоби, незавершене будівництво, довгострокові фінансові вкладення, відкладені податкові активи тощо. В свою чергу, нематеріальні активи – це такі активи підприємства, які не мають фізичної основи, але служать тривалий період і здатні приносити доход.

В табл. 2.4 представлено структуру активів і пасивів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» за 2022–2024 роки, що дозволяє оцінити стан майна підприємства та джерел його фінансування.

Таблиця 2.4

Характеристика майна підприємства та джерел його формування за балансом
ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Показники	На 31.12.2022		На 31.12.2023		На 31.12.2024		Відхилення 2024 р. до 2022 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, -	%	п.с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АКТИВИ									
1. Необоротні активи:	237281	88,0	234244	89,7	231463	92,5	-5818	-2,6	4,5
в т.ч. основні засоби	2753	1,0	2578	1,0	2327	0,9	-426	-15,5	-0,1
2. Оборотні активи	32273	12,0	26941	10,3	18720	7,5	-13553	-42,0	-4,5
в т.ч. запаси	787	0,3	695	0,3	630	0,3	-157	-19,9	0,0

дебіторська заборгованість	18367	6,8	14158	5,4	12383	4,9	-5984	-32,6	-1,9
грошові кошти	2672	1,0	2928	1,1	1008	0,4	-1664	-62,3	-0,6
ПАСИВИ									
1. Власний капітал	250406	92,9	247353	94,7	233699	93,4	-16707	-6,7	0,5
нерозподілений прибуток	40954	15,2	37901	14,5	24247	9,7	-16707	-0,8	-5,5
2. Поточні зобов'язання і забезпечення	19148	7,1	13832	5,3	16484	6,6	-2664	-13,9	-0,5
БАЛАНС:	269554	100	261185	100	250183	100	-19371	-7,2	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними, представленими в табл. 2.4 можна зробити відповідні висновки. Загальна вартість майна підприємства протягом 2022-2024 рр. зменшилася на 19371 тис. грн. або на 7,2%. Розподіл активів за структурою у 2024 р. становив: 92,5% - необоротні активи та 7,5% - оборотні активи, відповідно структура пасивів становила: 93,4% - власний капітал та 6,6% - поточні зобов'язання та забезпечення.

В той же час, вартість необоротних активів зменшилися на 5818 тис. грн. або на 2,6%, а вартість основних засобів скоротилися на -15,5% через прискорені амортизаційні відрахування. Вартість оборотних активів зменшилася на 13553 тис. грн. або на -42,0%. В тому числі, загальна вартість запасів зменшилася протягом 2022-2024 рр. на 19,9%, дебіторської заборгованості – на 32,6%, а грошових коштів – на 62,3%. Зазначені зміни відбулися в першу чергу через логістичні перебої, зростання цін на матеріали та затримки платежів.

Аналізуючи власний капітал підприємства варто відмітити його зменшення протягом 2022-2024 рр. на 16707 тис. грн. або на 6,7%. Нерозподілений прибуток скоротився на 16707 тис. грн. або на 0,8% через збитки, які отримало підприємство у попередніх періодах. Балансова вартість поточних зобов'язань зменшилися на 2664 тис. грн. або на 13,9% через оптимізацію боргів у ProZorro.

В процесі діагностики фінансово-економічного стану підприємства окремо варто розглянути механізм фінансових результатів діяльності, оскільки він дозволяє оцінити ефективність операційної діяльності, структуру доходів і витрат, а також виявити ключові фактори, що впливають на прибутковість чи збитковість, зокрема в умовах економічної нестабільності та воєнного стану в країні, табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Механізм формування фінансових результатів діяльності

ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Показники	Роки			Відхилення 2024 р. до 2022 р.	
	2022	2023	2024	+, -	%
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції	40988	105211	40609	-379	-0,9
Собівартість реалізованої продукції	36225	102904	38706	2481	6,8
Валовий прибуток	4763	2307	1903	-2860	-60,0
Інші операційні доходи	1344	5196	2581	1237	92,0
Адміністративні витрати	5415	7249	9654	4239	78,3
Витрати на збут	1	13	5	4	в 4 р.б.

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5	6
Інші операційні витрати	3443	3062	9311	5868	в 1,7 р.б.
Фінансовий результат від операційної діяльності	-2752	-2821	-14486	-11734	в 4,3 р.б.
Дохід від участі в капіталі	64	475	136	72	112,5
Інші доходи	0	48	0	0	0
Витрати від участі в капіталі	1006	0	257	-749	-74,6
Фінансовий результат до оподаткування	-3694	-2298	-14607	-10913	в 3,0 р.б.
Чистий фінансовий результат	-3215	-3053	-13654	-10439	в 3,2 р.б.

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Аналізуючи дані, представлені в табл. 2.5 можна відмітити зменшення чистого доходу від реалізації продукції протягом 2022-2024 рр. на 0,9% внаслідок зменшення державних і міжнародних замовлень через бюджетний дефіцит і нерівномірне фінансування будівельних проектів. Собівартість реалізованої продукції зросла на 6,8%, що пояснюється підвищенням цін на матеріали та логістичними витратами. Валовий прибуток різко скоротився на

60,0%, що свідчить про зниження доходності через зростання витрат і низький попит на неперіоритетні роботи (наприклад, покрівельні чи оздоблювальні).

В той же час, протягом досліджуваного періоду спостерігається зростання інших операційних доходів на 92,0%, ймовірно, завдяки доходам від орендних операцій, які частково компенсували операційні втрати. Однак адміністративні витрати зросли на 78,3%, що може бути пов'язано з інфляцією, підвищенням зарплат для утримання кадрів у умовах дефіциту робочої сили. Інші операційні витрати зросли у 1,7 раза, що відображає додаткові витрати на логістику, ремонт обладнання чи адаптацію до воєнних умов. Фінансовий результат від операційної діяльності погіршився, зазнавши зменшення у 4,3 рази, що пояснюється високими витратами та низькою доходністю проектів.

Дохід від участі в капіталі зріс на 112.5%, що може вказувати на дивіденди чи інвестиції в дочірні структури, але витрати від участі в капіталі скоротилися на 74,6%, що свідчить про оптимізацію таких витрат. Фінансовий результат до оподаткування погіршився з -3 694 тис. грн до -14 607 тис. грн (у 3 рази), а чистий фінансовий результат зменшився у 3,2 рази. Причинами є скорочення доходів від основної діяльності та зростання витрат.

Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу між активами і пасивами в умовах змін внутрішнього та зовнішнього середовища, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

Стійкий фінансовий стан досягається завдяки достатньому обсягу власного капіталу, високій якості активів, рівню рентабельності з урахуванням операційного та фінансового ризику, ліквідності, а також широким можливостям залучення позикових коштів. Для забезпечення фінансової стійкості підприємство повинно мати гнучку структуру капіталу. Усе вищезазначене суттєво залежить від результатів її виробничої, комерційної та фінансової діяльності, а також від оптимальності структури джерел капіталу

(співвідношення власних і позикових коштів) та структури активів підприємства.

Динаміку показників оцінки фінансового стану ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка показників оцінки фінансового стану
ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Показники	Роки			Відхилення 2024 р до 2022 р., +,-
	2022	2023	2024	
1	2	3	4	5
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,69	1,95	1,14	-0,55
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,14	0,21	0,06	-0,08
Чистий оборотний капітал	13125	13109	2236	-10889
Коефіцієнт автономії	0,93	0,95	0,93	0,0
Коефіцієнт фінансової стабільності	13,01	17,88	14,18	1,17
Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	7,67	9,09	12,40	4,73
Коефіцієнт оборотності активів	0,15	0,40	0,16	0,01
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,16	0,43	0,17	0,01
Рентабельність господарської діяльності, %	-36,29	-29,57	-71,98	-35,69
Рентабельність власного капіталу, %	-1,28	-1,23	-5,84	-4,56
Рентабельність продукції, %	-7,84	-2,90	-33,62	-25,78

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Фінансовий стан ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» за 2022–2024 роки, представлений у табл. 2.6, відображає значний вплив воєнного стану в Україні та економічної нестабільності на будівельну галузь.

Так, ліквідність підприємства значно погіршилася. Коефіцієнт загальної ліквідності знизився протягом 2022-2024 рр. на 0,55 пунктів, що свідчить про зменшення здатності підприємства покривати поточні зобов'язання оборотними активами. Коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився на 0,08 пунктів, відображаючи критичне скорочення грошових коштів, що спричинене затримками розрахунків дебіторів, таких як державні установи чи міжнародні фонди, перебоями в постачанні тощо.

Фінансова стабільність підприємства демонструє змішані тенденції. Коефіцієнт автономії залишився стабільним на рівні 0,93 пункти, що вказує на високу залежність від власного капіталу, але його скорочення на 6,7% обмежує

фінансову гнучкість. Коефіцієнт фінансової стабільності зріс на 1,17 пунктів, а коефіцієнт забезпеченості власними засобами – на 4,73 пункти, що відображає відносну стійкість завдяки зниженню поточних зобов'язань через оптимізацію закупівель у ProZorro. Однак збитковість підприємства послаблює капітал, що пояснюється спадом попиту на неперіоритетні роботи, такі як покрівельні чи оздоблювальні, та високими витратами на логістику.

Оборотність і рентабельність підприємства також демонструють негативну динаміку. Коефіцієнт оборотності активів зменшився на 0,01 об в рік, власного капіталу зріс незначно – на 0,01 об. в рік, що вказує на обмежене покращення ефективності використання ресурсів, попри скорочення активів.

Однак рентабельність господарської діяльності знизилася на 35,69%, рентабельність власного капіталу – на 4,56%, а рентабельність продукції – на 25,78%. Це спричинено зростанням собівартості, адміністративних та операційних витрат, а також зниженням доходів. будівництво.

Підсумовуючи проведене дослідження відмітимо, що фінансово-економічний стан ДАТ «УкрБуд» у 2022–2024 роках значно погіршився через війну в Україні, яка спричинила спад будівельної галузі, логістичні перебої та зростання цін на матеріали. Протягом досліджуваного дослідження підприємство зіткнулося зі скороченням доходів, ліквідності та капіталу, а також різким зростанням збитковості через зменшення попиту на неперіоритетні види робіт. Пік активності у підприємства спостерігався в 2023 р. завдяки участі у програмі відбудові, який змінився спадом у 2024 р. через обмежене фінансування та воєнні ризики, зокрема атаки дронів. Стабільна залежність від власного капіталу та оптимізація боргів через ProZorro не компенсують низьку доходність і дефіцит оборотних активів.

2.3. Оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства

Управління матеріально-технічними ресурсами передбачає організаційне удосконалення системи управління, спрямоване на оптимізацію закупівель, логістики та використання ресурсів через прозорі процедури, такі як ProZorro, для забезпечення стабільності постачання та зниження витрат.

Управління матеріально-технічними ресурсами на ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» слід розглядати як сукупність операцій і процедур впливу керуючої підсистеми (апарату управління) на керовану (матеріально-технічні ресурси), яка здійснюються в межах організаційної структури підприємства, яка займається постанням, збереженням та раціональним використанням. В ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» - це відділ постачання. Система матеріально-технічного забезпечення охоплює сукупність підрозділів підприємства, які займаються постачанням усіх необхідних для виробництва матеріально-технічних ресурсів, їх збереженням, доставкою на робочі місця при мінімальних затратах на їх придбання, переміщення й збереження.

Серед основних завдань відділу постачання ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» варто виділити:

- вчасне забезпечення підрозділів підприємства необхідними видами ресурсів потрібних кількості та якості;
- поліпшення використання ресурсів – підвищення продуктивності праці, фондівіддачі; скорочення тривалості виробничих циклів виконання робіт; зменшення терміну обсягу оборотних коштів; повне використання вторинних ресурсів;
- аналіз організаційно-технічного рівня виробництва і якості продукції, що надходить від постачальників-конкурентів, підготовка пропозицій та організація здійснення заходів для підвищення конкурентоспроможності матеріально-технічних ресурсів, що постачаються, чи для заміни постачальника відповідного виду ресурсів;
- використання окремих методів і принципів системи управління якістю при створенні й упровадженні нової продукції, технологій і організації виробничих процесів на підприємстві.

Як було зазначено важливим елементом управління матеріально-технічними ресурсами на підприємстві є забезпечення вчасного їх постання, зберігання та ефективного використання, тому проаналізуємо динаміку та структуру забезпеченості підприємства матеріальними та технічними ресурсами, табл. 2.7. та 2.8.

Таблиця 2.7

Аналіз забезпеченості ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» матеріальними ресурсами

Показники	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. до 2022 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%	п.с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сировина та матеріали	180,2	22,9	153,6	22,1	137,3	21,8	-42,9	-23,1	-1,1
Паливо	70,0	8,9	62,6	9,0	59,2	9,4	-10,8	-15,4	0,5
Запасні частини	21,2	2,7	21,5	3,1	21,4	3,4	0,2	0,9	0,7
Інші матеріали	28,3	3,6	27,1	3,9	24,6	3,9	-3,7	-13,1	0,3
Будівельні матеріали	386,4	49,1	337,8	48,6	284,8	45,2	-101,6	-26,3	-3,9
Інвентар та господарське приладдя	31,5	4,0	29,9	4,3	31,5	5,0	0	0	1,0
Матеріали спеціального	18,1	2,3	15,3	2,2	18,3	2,9	0,2	1,1	0,6

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
призначення на складі									
Матеріали спеціального призначення та спецодяг експлуатації	51,2	6,5	47,3	6,8	52,9	8,4	1,7	3,3	1,9
Разом	787	100,0	695	100,0	630	100,0	-157	-19,9	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 2.7 робимо висновок, що загальний обсяг запасів скоротився з 787 тис. грн у 2022 р. до 630 тис. грн у 2024 р. або на 19,9%, що відображає труднощі з постачанням і зменшення операційної активності. Основними причинами є логістичні перебої, спричинені воєнним станом та

зростання цін, які обмежили обсяги закупівель. У структурі запасів будівельні матеріали залишаються домінуючою категорією, хоча їх частка знизилася на 3,9 п.п., що пояснюється зменшенням попиту на масштабні проєкти та зростанням цін на цемент, бетон і метал. Обсяги сировини та матеріалів скоротилися на 23,1%, а паливо – на 15,4%, що підкреслює труднощі з постачанням. Незначне зростання відбулося за статтею запасних частин – на 0,9%, матеріалів спеціального призначення – на 1,1% та спецодягу в експлуатації на 3,3%, що в свою чергу свідчить про спроби підтримувати мінімальну операційну діяльність, зокрема для модульного будівництва.

Таблиця 2.8

Аналіз забезпеченості ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» технічними ресурсами

Показники	На 31.12.2022		На 31.12.2023		На 31.12.2024		Відхилення 2024 р. до 2022 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	пито- %	+, -	%	п.с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Машини та обладнання	1494,3	63,7	1678,3	65,1	1484,6	63,8	-9,7	-0,6	0,1
Транспортні засоби	634,0	26,9	667,7	25,9	600,4	25,8	-33,6	-5,3	-1,1
Малоцінні необоротні	172,1	7,3	167,6	6,5	179,2	7,7	7,1	4,1	0,4

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
матеріальні активи									
Інші основні засоби	49,5	2,1	64,5	2,5	62,8	2,7	13,3	26,9	0,6
Усього	2357	100	2578	100	2327	100	-426	-15,5	X

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Аналізуючи дані табл. 2.8 робимо висновок, що загальна вартість технічних ресурсів підприємства в період 2022-2024 рр. скоротилася на 15,5%, що відображає амортизацію обладнання та обмежені інвестиції в умовах воєнного стану. Основними причинами є воєнні ризики, зокрема атаки на інфраструктуру, та фінансові обмеження. У структурі технічних ресурсів машини та обладнання домінують, зберігаючи стабільну частку – 63,8% у 2024

р., але їхня вартість незначно скоротилася з 1494.3 тис. грн. у 2022 р. до 1484.6 тис. грн. у 2024 р. Вартість транспортних засобів зменшилися на 5,3%, що може бути пов'язано з амортизацією обладнання. Малоцінні необоротні активи зросли на 4,1%, а інші основні засоби – на 26,9%, що свідчить про незначні інвестиції в допоміжне обладнання для підтримки операцій, таких як модульне.

Кожна господарська діяльність, включаючи будівництво, має свої особливості, серед яких важливе місце займає процес планування потреб у матеріальних ресурсах та аналіз рівня забезпеченості підприємства різними видами сировини та матеріалів. Цей процес враховує поточні потреби, залишки на початок і кінець періоду, укладені договори на постачання матеріалів у запланованому обсязі. Ця інформація використовується для визначення рівня забезпеченості матеріальними ресурсами підприємства на плановий період, що відображається у табл. 2.9.

Проаналізувавши дані табл. 2.9 можна дійти висновків, що у 2024 році ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» було забезпечено майже усіма видами ресурсів, які було обрано для проведення дослідження. Звернувши увагу на ступінь забезпеченості потреби підприємства в матеріалах за укладеними договорами, то за розчином цементу та залізобетоном цілісним забезпечення підприємства було на рівні 100%, надлишок було відмічено за арматурою конструктивною та бетонними конструкціями відповідно на рівні 103,2% та 100,5%. Нестачу в матеріалах було відмічено за бетоном гідротехнічним на рівні 83,9%. Незважаючи на забезпеченість матеріальними ресурсами, не всі поставки було дотримано у повному обсязі, так по цеглі силікатній та бетону гідротехнічному план постачання виконано на 99,0% та 99,4%. Перевиконання обсягів поставок могло бути пов'язано із додатковою потребою в певному виді матеріалів через збільшення замовлення на виконання деяких видів робіт. Недовиконання обсягів постачання могли бути пов'язані із певними труднощами пов'язаними з обстрілами чи відключенням електроенергії.

Таблиця 2.9

Аналіз забезпеченості потреб підприємства деякими видами

матеріальних ресурсів, 2024 р.

Назва матеріалу	Од. виміру	Потреба за планом	Залишок на початок періоду	Залишок на кінець періоду плану	Потреба за планом з урахуванням залишків	Укладено договорів з постачальниками на суму	Поступило за укладеними договорами	Ступінь забезпеченості потреби за договорами, %	Зараховано у виконання договорів, %
Арматура конструктивна	тис. т	1080	72	90	1400	1260	1260	104,3	100
Цегла силікатна	тис. шт.	4419	198	315	4536	4680	4635	103,2	99,0
Бетонні конструкції	тис. м ²	11070	360	333	3681	11097	11097	100,5	100
Розчин цементу	тис. т.	153	23	32	162	162	162	100	100
Залізобетон цілісний	тис. м ³	2187	X	X	2187	2187	2187	100	100
Бетон гідротехнічний	м ³	9009	X	X	9009	7650	7546	83,9	99,4

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Постачання матеріальних ресурсів на підприємство здійснюється як за прямими договорами поставок, так і через підприємства – які є посередниками на ринку. Звісно прямі поставки є більш вигідними для підприємства, адже матеріальні ресурси тоді продаються без додаткової надбавки до ціни виробника. Останніми роками підприємство для задоволення вимог корпоративних клієнтів використовує матеріальні ресурси, які надаються безпосередньо замовником. Це обговорюється перед початком планування та виконання робіт, адже дана інформація повинна бути обов’язкова врахована в кошторисах робіт та при укладанні договорів на постачання матеріальних ресурсів на підприємство, табл. 2.10.

Отже, як вже було відмічене, підприємство у 2024 році частину сировинних ресурсів отримувало від замовника, це арматура конструктивна в обсягах 630 тис. т., цегла силікатна – 1485 тис. шт., залізобетон цілісний – 432 тис. м³ та бетон гідротехнічний – 4789 м³. Такі матеріали як бетонні конструкції та розчин цементу підприємство отримувало безпосередньо від заводів-постачальників.

Таблиця 2.10

Аналіз забезпечення потреби ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» у деяких видах матеріальних ресурсів за джерелами їх надходження у 2024 р.

Назва матеріалу	Одиниця виміру	Потреба за планом	Надійшло на підприємство		
			всього	в тому числі	
				від заводів-постачальників	від замовника
Арматура конструктивна	тис. т	1080	1314	684	630
Цегла силікатна	тис. шт.	4419	4635	3150	1485
Бетонні конструкції	тис. м ²	11070	11097	11097	X
Розчин цементу	тис. т	153	162	162	X
Залізобетон цілісний	тис. м ³	2187	2187	1755	432
Бетон гідротехнічний	м ³	9009	7513	3733	3780

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» відділом постачання та кошторисниками відбувається визначення потреби в матеріальних ресурсах у зазначених обсягах та на заплановану дату на основі нормування витрат запасів при списанні їх у виробничий процес, укладаються договори на постачання за конкретним видом ресурсу, відбувається контроль наявності ресурсів на контрольну дату, оцінюється ефективність витрачання та відхилень від нормативного значення, обов'язково здійснюється облік залишків та перегляд встановлених норм витрачання з урахування впровадження ощадних та ресурсозберігаючих технологій.

Для того, щоб договірні відносини були ефективними і постачання ресурсів відбувалося без збоїв, важливим є дотримання платіжної дисципліни, оцінка якої представлена в табл. 2.11.

Аналізуючи дані табл. 2.11 відмітимо, що платіжну дисципліну підприємство дотримує на високому рівні шляхом відповідального ставлення до сформованої суми заборгованості, вчасно погашаючи рахунки за відвантажену продукцію згідно укладених договорів. Дотримання добропорядних взаємовідносин спрощує ведення договірних відносин, адже постачальник вчасно відвантажує сировину і матеріали будучи впевненим у

вчасному розрахунку, забезпечуючи тим самим ритмічне постачання виробничого процесу матеріальними ресурсами.

Таблиця 2.11

Оцінка дотримання платіжної дисципліни ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» за листопад 2024 р.

Постачальник	Надійшло матеріальних ресурсів						Дата платежу за договором	Оплата		Кількість днів прострочення оплати платежу
	Дата	№ договору	Найменування матеріалу	од. виміру	Кількість	Сума, тис. грн.		Дата	Сума, тис. грн.	
ТОВ «ВУД-СТОК»	08.11	712	Балка фанерна	м.п.	876	18602	до 19.11	12.11	18602	0
ТОВ «МультиБуд-Комфорт»	16.11	626	Асфальт з бітумом	т	39	678	до 30.11	25.11	678	0

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Відсутність збою у поставках є важливим фактором для забезпечення безперебійного виробничого процесу, який дає можливість виконувати роботи у заплановані терміни уникаючи простоїв. На підприємстві складається план з ритмічного надходження сировини, для розуміння ситуації, що виникла адже в періоди нестачі ресурсів відділ постачання терміново повинен шукати альтернативу швидкого постачання невивантажуваного ресурсу. У виконання плану з ритмічності зараховують фактичний обсяг потреби, навіть якщо він перевищує запланований показник, табл. 2.12.

Дані табл. 2.12 наочно ілюструють яким чином відбувається зарахування у виконання плану з ритмічності надходження сировини та матеріалів. Так, план з постачання виконано за усіма аналізованими позиціями, крім дати – 09.11.2024, коли фактично надходження відбулося на день пізніше – 10.11.2024 і не в повному обсязі, замість 39 тис. м³ було відвантажено 37 тис. м³, тому дане постачання не було зараховано у виконання плану з постачання, тобто відбувався збій ритмічності. План з ритмічності було порушено і 23.11.2024 р., коли фактично надійшло на 2 тис. м³ більше, ніж було заплановано.

Таблиця 2.12

Аналіз ритмічності надходження на підприємство товарного асфальту з
бітумом протягом листопаду 2024 року

Дата поставок у листопаді 2024 р.		Надходження асфальту з бітумом, тис. м ³		Зараховується у виконання плану з ритмічності надходження, тис. м ³
план	факт	план	факт	
02.11	02.11	39	39	39
09.11	10.11	39	37	X
16.11	16.11	39	39	39
23.11	23.11	39	41	39
30.11	30.11	39	39	39
Всього за місяць		195	195	156

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Отже, план за ритмічністю було виконано на 80% $((156/195)*100\%)$. Недотримання ритмічності поставок змусило підприємство в короткі терміни шукати іншого постачальника даного ресурсу, купуючи обсяг якого бракувало дорожчє, що знайшло своє відображення на собівартості виконаних робіт.

Крім ритмічності поставок у виробничому процесі важливу роль відіграє комплексність поставок, яка також є вирішальним чинником забезпечення оптимальності протікання бізнес-процесів та дотримання їх ритмічності. Під комплектністю поставок розуміємо науково-обґрунтоване співвідношення між матеріальними ресурсами. В табл. 2.13. проаналізовано укомплектування матеріалів для комплексу робіт з будівництва багато поверхового житлового комплексу за поверхами.

Таблиця 2.13

Комплектність поставок матеріальних ресурсів, листопад 2024 р.

Вид конструкцій, будівельно-технологічного комплексу	Одиниця виміру	План	Факт	Відхилення факт від плану (+,-)	Відсоток виконання плану, %
Арматура конструктивна	т	103,4	103,4	0	100,00
Бетонні конструкції	шт.	66	66	0	100,00
Суміші кладочні	т	24,2	24,2	0	100,00
Кам'яні конструкції	шт.	20	20	0	100,00
Стінові панелі	шт.	86	86	0	100,00

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

За даними, представленими в табл. 2.13 у листопаді 2024 р. відбулося комплектне постачання за усіма видами матеріалів у відповідності до планових показників і укладених договорів з дотриманням кількісних та якісних параметрів матеріалів, що в свою чергу дало можливість підприємству працювати без простоїв і виконувати роботи у відповідності з узгодженими планами-графіками.

Крім ритмічного і комплектного постачання матеріалів для підприємства важливим є дотримання запланованих норм витрачання ресурсів у виробничому процесі. Стан витрачання матеріальних ресурсів розраховується як відношення запланованого рівня витрачання до фактичного обсягу витрат матеріальних ресурсів.

В табл. 2.14 проаналізовано рівень використання матеріальних ресурсів у натуральних вимірниках при виконанні комплексу робіт з багато поверхового житлового комплексу за поверхами.

Аналізуючи дані табл. 2.14 відмітимо, що перевитрачання матеріальних ресурсів, відбулося за такими позиціями, як цвяхи гребінчасті на 9 кг та глиноземистий цемент – на 120 кг, що могло бути викликано наступними чинниками: не якісна сировина і її довелося використати більше або невисока якість виконуваних робіт, через неефективно налагоджену роботу бригадира, слабку координацію та організацію виробничого процесу, або ж через крадіжки. За іншими групами матеріалів витрачання було здійснено у межах заздалегідь встановлених норм.

Таблиця 2.14

Оцінка рівня використання матеріальних ресурсів у натуральних вимірниках при виконанні комплексу робіт з будівництва багато поверхового житлового комплексу за поверхами, жовтень 2024 р.

Назва матеріалу	Одиниця виміру	Витрати		Відхилення, фактично від нормативу (+\/-)
		норматив	фактично	
Бетон гідротехнічний	м ³	12	12	0
Будівельні цвяхи	кг	90	90	0
Цегла силікатна	тис. шт.	4,90	4,90	0
Фанера бакелітова	м ³	2,64	2,64	0

Біметалічний дрiт	кг	450	450	0
Цвяхи гребінчасті	кг	1,33	1,42	0,09
Дошки необрізні	м ³	1,74	1,74	0
Болти саморізні	кг	0,33	0,33	0
Глиноземистий цемент	т	0,41	0,53	0,12

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Результативними показниками, які дають можливість оцінити ефективність управління матеріально-технічними ресурсами підприємства є група узагальнюючих показників, що укрупнено відображають ефективність кожного працівника, бригадира та управлінця задіяного у виробничому процесі, табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Показники ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024 р. до 2022 р., +/-
1	2	3	4	5
Матеріалоемність продукції	0,33	0,10	0,29	-0,04
Матеріаловіддача	3,03	10	3,44	0,41
Питома вага матеріальних ресурсів в собівартості продукції	0,37	0,10	0,31	-0,06
Коефіцієнта зносу	0,65	0,68	0,71	0,06
Коефіцієнта придатності	0,35	0,32	0,29	-0,06
Фондовіддача	0,17	0,45	0,17	0,0
Фондомісткість	5,88	2,22	5,88	0,0

Продовження табл. 2.15

1	2	3	4	5
Фондоозброєність	2080,39	2381,41	2587,26	506,87
Середня тривалість одного обороту запасів	6,91	2,37	3,51	-3,4
Оборотність товарно-матеріальних запасів	52,08	151,38	64,46	12,38

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Дані табл. 2.15 демонструють динаміку показників ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства за 2022–2024 рр. Так, матеріалоемність продукції знизилася з 0,33 у 2022 р. до 0,29 у 2024 р., зменшення становило 0,04 пункти, а показник матеріаловіддачі, навпаки збільшився на 0,41 пункти, що свідчить про ефективніше використання

матеріалів для виконання одиниці робіт. Питома вага матеріальних ресурсів у собівартості знизилася на 0,06 пунктів, що вказує на зменшення залежності собівартості від матеріальних витрат.

Коефіцієнт зносу основних засобів зріс на 0,06 пунктів у 2024 р. і становив 0,71, а коефіцієнт придатності знизився з 0,35 пунктів до 0,29 пунктів, що сигналізує про погіршення технічного стану обладнання та потребу в модернізації. Оборотність товарно-матеріальних запасів зросла з 52,08 у 2022 р. до 64,46 у 2024 р. - на 2,38 об. р рік, а середня тривалість одного обороту скоротилася на 3,4 дні, що вказує на швидше використання запасів і підвищення ефективності їх управління ними.

Таким чином, узагальнюючи ситуацію, яка склалася на підприємстві в сфері управління матеріально-технічними ресурсами хотілось би відмітити її відносну ефективність, проте хотілось би запропонувати більше уваги приділяти оновленню матеріально-технічної бази як драйвера забезпечення ефективності роботи підприємства та використанню автоматизованих систем при нормуванні та обліку запасів.

Висновки до розділу 2

Об'єктом дослідження обрано Державне акціонерне товариство «Будівельна компанія «УкрБуд». Основним видом діяльності компанії є будівництво житлових і нежитлових будівель (КВЕД 41.20), що включає проектування, будівельно-монтажні роботи та зведення промислових і громадських об'єктів. Метою діяльності ДАТ «УкрБуд» є виконання договірних зобов'язань щодо будівництва та введення: виробничих потужностей, об'єктів житла, соціально-культурних об'єктів; виконання комплексів спеціальних та монтажних робіт, надання побутових, транспортних,

ремонтно-будівельних та інших послуг населенню та підприємствам, оптова та роздрібна торгівля будівельними матеріалами, виробами та конструкціями. Господарська діяльність підприємства спрямована на отримання прибутку. Предметом діяльності товариства є забезпечення ринку якісними будівельними послугами з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

Проаналізувавши основні економічні показники діяльності підприємства встановлено, що чистий дохід підприємства протягом 2022-2024 рр. зменшився на 0,9% або на 379 тис. грн., що в свою чергу говорить про зменшення підтримки (фінансування) міжнародних фондів і державних замовлень на інфраструктурні проєкти, такі як модульні укриття та укріплення, які активно здійснювалися у 2023 р. Чистий прибуток підприємства залишався від'ємним, так у 2022 р. чистий збиток становив 3215 тис. грн., а у 2024 р. – вже 13654 тис. грн у 2024 році (зростання збитків відбулося у 3,2 рази).

Середньорічна вартість активів знизилася протягом 2022-2024 рр. на 17374,5 тис. грн. або 6,4%, зокрема вартість необоротних активів зменшилася на 2,7%, а оборотних на 32,5%. Значне скорочення оборотних активів вказує на зменшення ліквідності, що може бути пов'язано з проблемами постачання матеріалів через війну та зростання цін на них.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс на 0,57 об. в рік або на 47,1%, що свідчить про ефективніше використання наявних ресурсів, хоча їх обсяг зменшився. Фондовіддача залишилася на рівні 0,17 у 2024 році, як і в 2022 році, а фондомісткість – 5,88, що вказує на низьку ефективність використання основних засобів, можливо, через призупинення будівельних робіт на деяких об'єктах, заморожених в силу припинення фінансування.

Аналіз ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» за 2022–2024 рр. засвідчив як позитивні, так і проблемні аспекти. Загальний обсяг матеріальних запасів скоротився на 19,9%, а технічних ресурсів – на 15,5%, що зумовлено логістичними перебоями, спричиненими воєнним станом, зростанням цін та обмеженими інвестиціями. Незважаючи на труднощі, підприємство забезпечило 100% потреб у ключових

матеріалах, таких як цементний розчин та залізобетон цілісний, хоча відзначено нестачу гідротехнічного бетону на рівні 83,9%. Позитивною тенденцією є зниження матеріалоємності на 0,04 пункти, зростання матеріаловіддачі на 0,41 пункти та збільшення оборотності товарно-матеріальних запасів на 12,38 обертів за рік, що свідчить про ефективніше використання ресурсів та прискорення їх обігу.

Водночас зростання коефіцієнта зносу основних засобів до 0,71 у 2024 р. та зниження коефіцієнта придатності до 0,29 вказують на погіршення технічного стану обладнання, що вимагає негайної модернізації для забезпечення стабільності виробничих процесів. Порушення ритмічності поставок, зокрема асфальту з бітумом у листопаді 2024 р. (виконання плану на 80%), призвело до додаткових витрат через пошук альтернативних постачальників. Для підвищення ефективності управління матеріально-технічними ресурсами рекомендується оновлення матеріально-технічної бази, впровадження автоматизованих систем нормування та обліку запасів, а також посилення контролю за якістю сировини та організацією виробничих процесів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ ДАТ «БУДІВЕЛЬНА КОМПАНІЯ «УКРБУД»

3.1. Шляхи удосконалення організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємств будівельної галузі

Сьогодні економічна ситуація в країні є напруженою та обтяженою суцільним зубожінням населення, високими темпами інфляції, воєнними діями на сході країни на високою невизначеністю соціально-економічної ситуації в цілому. Саме тому, утримання вже завойованих позицій підприємств на ринку ускладняється ще й змінами в законодавстві, підвищенням цін і податків тощо. За таких умов кожне підприємство стикається з потребою підвищення ефективності використання ресурсів та збільшення прибутку. Отже, зниження собівартості продукції – це мета кожного підприємства, найбільшу частку в структурі якої займають матеріальні ресурси, у зв'язку з чим виникає необхідність їх аналізу та пошуку резервів для скорочення.

Як вже було відмічене, для повноцінного функціонування підприємство повинно бути забезпечене матеріально-технічними ресурсами. Ефективне використання яких забезпечує ритмічність роботи всього підприємства.

З метою вдосконалення організаційно-економічних засад забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами необхідно орієнтуватися на зменшення матеріаломісткості продукції підприємства, шляхом управління або невілювання рядом факторів, які спричиняють на неї суттєвий вплив. Це фактори зовнішнього та внутрішнього впливу, а також фактори технічного, технологічного, організаційного та економічного характеру.

До зовнішніх факторів забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів включають ряд факторів на які підприємство не може здійснювати безпосередній вплив, але вдале використання можливостей, які вони несуть може значно покращити стан використання матеріально-технічних ресурсів підприємством:

-державне регулювання ресурсозбереження – державні програми; податкова система; система ціноутворення; амортизаційна політика; фінансово-кредитна політика; стандартизація; програми технічного розвитку галузей і виробництв; створення та впровадження маловідходних і безвідходних технологій тощо. Для реалізації таких технологій і стимулювання підприємств до раціонального використання матеріальних ресурсів держава застосовує

фінансові важелі, встановлює граничні значення матеріаломісткості та енергоємності продукції у стандартах;

- кон'юнктура ринку – пропозиція та ціни на матеріальні ресурси відіграють важливу роль у формуванні виробничої програми підприємства; попит і ціни на продукцію визначають асортимент продукції, що випускається; рівень транспортно-заготівельних витрат впливає на вибір постачальників; конкуренція визначає прийняття рішень щодо асортименту, якості, цінової політики тощо;

- науково-технічний прогрес – проявляється у появі нових матеріалів (прокат зі спеціальними властивостями, нові конструкційні матеріали тощо); нових технологій (безвідходних, замкненого виробничого циклу тощо); нової техніки (з підвищеним коефіцієнтом використання матеріалів); нових джерел енергії; нових знань;

- загальноекономічні фактори – впливають на стратегію діяльності підприємства загалом і, відповідно, на процес використання матеріальних ресурсів, до них належать: економічна ситуація в країні, форми і методи державного регулювання економіки, стан інфраструктури національної економіки тощо;

- інші фактори, серед яких виділяють: екологічні – забруднення навколишнього середовища, вичерпання запасів корисних копалин; природно-кліматичні – вплив температури, вологості на витрати матеріальних ресурсів у будівництві, витрати паливно-енергетичних ресурсів, необхідність захисту від несприятливих умов навколишнього середовища; політичні – внутрішня стабільність, міжнародні відносини тощо.

Внутрішні фактори є реакцією на вплив зовнішнього середовища, проте саме вони безпосередньо визначають рівень використання матеріально-технічних ресурсів на підприємстві. До них належать технічні, технологічні, організаційні та економічні фактори.

1. Технічні фактори. Ці фактори впливають на стадії проєктування будівельних об'єктів (житлових, комерційних, інфраструктурних) і спрямовані

на зменшення витрат матеріалів, підвищення якості та ефективності конструкцій. До них відносять:

- зменшення маси конструкцій (абсолютної або питомої) шляхом використання легших конструкційних матеріалів (наприклад, полегшеного бетону, композитних матеріалів) або оптимізацію проєктів для зменшення ваги будівельних елементів без втрати міцності. Наприклад, застосування тонкостінних залізобетонних конструкцій або каркасів із легких сталевих профілів;

- підвищення одиничної потужності та продуктивності обладнання за рахунок використання сучасної будівельної техніки (екскаватори, крани, бетононасоси) з вищою продуктивністю та енергоефективністю. Наприклад, впровадження модульних кранів із підвищеною вантажопідйомністю або автоматизованих систем для швидкого монтажу;

- вибір раціонального матеріалу деталей за допомогою вибору матеріалів, які оптимально відповідають вимогам проєкту, наприклад, використання високоміцного бетону для фундаментів або енергоефективних матеріалів (пінобетон, газобетон) для стін. Це також включає заміну традиційних матеріалів на сучасні аналоги з кращими характеристиками;

- встановлення оптимальних запасів міцності при проєктуванні будівель – це означає точний розрахунок міцності конструкцій (наприклад, за допомогою програмного забезпечення типу BIM – Building Information Modeling), з метою уникнення надмірного використання матеріалів, зберігаючи при цьому безпеку;

- використання стандартизованих елементів, таких як модульні залізобетонні панелі, уніфіковані металоконструкції або типові віконні та дверні блоки, що спрощує проєктування та будівництво;

- спрощення архітектурних форм будівель, зменшення кількості складних вузлів і декоративних елементів, що дозволяє знизити витрати на матеріали та робочу силу. Наприклад, використання плоских дахів замість складних багатосхилих конструкцій;

- підвищення надійності та довговічності техніки шляхом застосування будівельних матеріалів і конструкцій із підвищеною стійкістю до корозії, перепадів температур, вологості (наприклад, антикорозійні покриття для металу, гідроізоляційні матеріали);

- використання місцевих матеріалів (наприклад, піску, щебеню) або вторинної сировини (перероблений бетон, пластик для ізоляційних матеріалів). Заміна дорогих металів на легкі сплави, склопластик або композитні арматури;

- підвищення якості матеріалів, наприклад, застосування високоміцних сталей для каркасів, економічних профілів для перекриттів або спеціальних добавок до бетону для підвищення його міцності та морозостійкості.

2. Технологічні фактори. Ці фактори стосуються процесів будівництва та експлуатації обладнання на будівельному майданчику, спрямованих на зменшення відходів, підвищення ефективності та зниження витрат, а саме:

- впровадження нового обладнання та модернізація існуючого, наприклад, використання сучасних будівельних машин (3D-принтерів для друку бетонних конструкцій, лазерних систем для точного вирівнювання) або модернізація застарілої техніки для підвищення її енергоефективності та продуктивності;

- застосування ресурсозберігаючих технологій шляхом впровадження енергоефективних методів будівництва, таких як технології «зеленого» будівництва (енергоефективні ізоляційні матеріали, сонячні панелі), або технологій, що зменшують витрати ресурсів (наприклад, системи рециркуляції води на будмайданчиках);

- оптимізація методів обробки деталей за рахунок використання точних методів різання, зварювання чи обробки матеріалів (наприклад, лазерне різання металу, комп'ютеризоване виготовлення елементів) для зменшення відходів і підвищення точності збирання конструкцій.

- підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва забезпечується застосуванням автоматизованих систем для заливки бетону, монтажу конструкцій або контролю якості. Наприклад, використання роботизованих систем для кладки цегли чи автоматизованих кранів для точного

позиціонування елементів. Впровадження BIM-технологій для управління будівельним процесом також підвищує рівень автоматизації.

3. Організаційні фактори. Організаційні фактори спрямовані на оптимізацію управління, логістики та будівельних процесів для підвищення ефективності використання ресурсів, серед них варто виділити:

- підвищення рівня спеціалізації, кооперації, комбінування, що в свою чергу забезпечує чіткий розподіл функцій між підрядниками, спеціалізація бригад на окремих видах робіт (моноліт, кладка, оздоблення), співпраця з постачальниками для своєчасних поставок, наприклад, комбінування заводського виготовлення елементів із монтажем на майданчику;

- комплексне використання сировини, наприклад, використання відсіву щебеню для виробництва тротуарної плитки або залишків деревини для опалубки;

- збір, сортування та використання відходів, таких як: бетон, метал, деревина для переробки, наприклад, подрібнення бетону для наповнювача або продаж металобрухту;

- удосконалення нормування витрат матеріалів шляхом розробки норм витрат матеріалів за допомогою BIM-технологій для точного прогнозування потреб і уникнення надлишкових закупівель;

- покращення обліку фактичного використання ресурсів, що досягається за рахунок впровадження автоматизованих систем для відстеження витрат матеріалів у реальному часі;

- вдосконалення системи забезпечення матеріалами, що в свою чергу забезпечується своєчасними поставками через Just-in-Time логістику, довгострокові контракти з постачальниками, створення буферних запасів;

- контроль якості матеріалів і комплектності поставок, лабораторне тестування матеріалів (наприклад, міцність бетону) і перевірка сертифікатів постачальників;

- мінімізація втрат під час транспортування й зберігання, з рахунок використання захисної упаковки, оптимальних маршрутів і закритих складів для збереження матеріалів;

- ефективна організація складів, зонування складів за типами матеріалів, автоматизовані системи управління складом;

- забезпечення безперервності виробничого процесу шляхом планування робіт із чітким графіком, синхронізація бригад і поставок за допомогою програм (Primavera, MS Project).

- контроль якості заготовок і продукції, перевірка якості робіт (залівка бетону, зварні шви) за допомогою неруйнівних методів контролю;

- зміни в структурі випуску продукції, що можна досягти шляхом диверсифікації діяльності, наприклад, перехід до модульного будівництва або інфраструктурних об'єктів;

- забезпечення стабільності та кваліфікаційного рівня персоналу шляхом сильної HR-складової, регулярних тренінгів для працівників (BIM, нове обладнання), оптимізації чисельності бригад тощо.

4. Економічні фактори створюють стимули для раціонального використання ресурсів і впровадження інновацій, до них відносять:

- систему економічного стимулювання: преміювання проєктувальників за економію матеріалів (наприклад, оптимізація армування) або підвищення енергоефективності; бонуси для бригад за зменшення відходів, економію палива, використання вторинної сировини;

- систему економічної відповідальності: штрафи за перевитрати матеріалів, порушення технології або допущення браку; контроль за дотриманням норм через регулярні перевірки;

- рівень економічного розвитку підприємства: інвестиції в НДДКР (наприклад, модульне будівництво, 3D-друк); закупівля сучасної техніки (автоматизовані крани, дрони); впровадження енергоефективних технологій (сонячні панелі, теплові насоси); фінансування програм підвищення кваліфікації.

Взаємозв'язок перелічених факторів можна використовувати для реалізації резервів економії матеріально-технічних ресурсів в якості основних напрямів їх економного використання, які поділяються на виробничо-технічні та організаційно-економічні, рис. 3.1.

Рис. 3.1. Основні напрями підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємств будівельної галузі

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Матеріально-технічні ресурси є одними із головних факторів виробництва. Вони формують матеріальну складову продукції, що випускається, а також тією чи іншою мірою забезпечують виробничий процес. У свою чергу, продукція задовольняє потреби й запити суспільства. Тому добробут суспільства залежить від того, як використовуються матеріально-технічні ресурси, наскільки ефективним є виробничий процес з погляду матеріалоспоживання. Перехід від екстенсивного до інтенсивного типу господарювання неминуче ставить перед

економікою будь-якої держави проблему раціонального та ощадного споживання матеріальних ресурсів.

3.2. Обґрунтування заходів підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства

Дії, спрямовані на підвищення ефективності матеріалоспоживання в будівельній галузі, мають здійснюватися насамперед на рівні будівельних підприємств – первинної ланки виробництва. Більш економне та раціональне використання матеріалів, таких як бетон, метал, дерево чи ізоляційні матеріали, на конкретних об'єктах зрештою сприятиме позитивним результатам і на рівні національної економіки, зменшуючи витрати та підвищуючи конкурентоспроможність галузі.

Важливою умовою підвищення ефективності використання сировини, будівельних матеріалів, палива та енергії є наявність дієвого механізму ресурсозбереження на підприємствах. Досвід економічно розвинених країн демонструє, що найбільших успіхів у сфері раціонального та ощадливого використання ресурсів досягли ті країни, де ресурсозберігаюча політика є одним із ключових пріоритетів державної стратегії.

Перехід до ресурсозберігаючого будівництва потребує комплексного підходу до раціоналізації ресурсів (трудових – навчання персоналу, матеріальних – оптимізація матеріалів, фінансових – інвестиції в технології, інтелектуальних – розробка інновацій, інформаційних – BIM-системи), структурної перебудови виробництва з урахуванням реальних потреб ринку (житло, інфраструктура), впровадження досягнень науково-технічного прогресу (3D-друк, енергоефективні матеріали), сучасних методів управління та прогнозування, а також поєднання адміністративних і ринкових механізмів господарювання, тощо.

Отримані в результаті проведеного дослідження дані формують не надто сприятливу картину використання та відтворення матеріально-технічних

ресурсів у ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд». Для того, щоб побачити повну картину того, що відбувається в середині підприємства та наслідків які може отримати підприємство в разі ігнорування врахуванням принципів ресурсоощадності та ресурсозбереження, необхідно побудувати матрицю ризиків «метелик» («галстук-бабочка»). Цей аналіз дозволяє схематично вивести й дослідити ризик з позиції причин та наслідків. Він призначений для аналізу ризикової події шляхом деталізації її ймовірних причин і наслідків.

Серед переваг цієї матриці ризиків виділяють «простоту, доступність, можливість застосування як для негативних, так і позитивних наслідків», хоча в україномовній науковій літературі вона використовується доволі рідко. Метод «метелика» допомагає побачити основні чинники та причини можливих ризиків, а також оцінити наслідки нераціонального використання матеріально-технічних ресурсів на підприємстві, рис. 3.2.

Розгортання ризику на причини та наслідки дає можливість об'єктивніше й глибше оцінити можливі збитки, завдані внаслідок реалізації ризику, та виявити залежності, що, в свою чергу, є наочним прикладом для розробки науково-обґрунтованих пропозицій і практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів підприємства.

Під ефективністю використання матеріально-технічних ресурсів часто розуміють раціональне співвідношення між сумою витрачених у процесі виробництва ресурсів та отриманими економічними результатами його діяльності.

Для розробки способів підвищення економічної ефективності використання матеріально-технічних ресурсів необхідно враховувати: обсяги й структуру виробничої діяльності, рівень економічного розвитку підприємства, оскільки вплив цих чинників на основні компоненти матеріально-технічних ресурсів, та на результативність усього виробництва загалом і на відтворювальні можливості підприємств є особливо значущим.

Відсутність
ресурсозберігаючих
технологій у
виробництві

Уповільнення
планів розвитку
компанії

Використання

Використання

Призупинення

Рис. 3.2. Аналіз ризиків «метелик» неефективного використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

На вибір джерел відтворення та забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів впливає низка чинників: результати господарської діяльності підприємства, тенденції його економічного розвитку, державна політика, спрямована на розвиток будівельного сектору, а також різноманітні умови й чинники використання зовнішніх джерел фінансування.

У ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» є значні резерви для підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів, що зосереджені в

удосконаленні організації будівельного виробництва та праці. Ефективне використання будівельних матеріалів і сировини характеризується прискоренням їх обіговості, що сприяє зменшенню потреби в ресурсах і їх вивільненню. Вивільнені ресурси можуть бути спрямовані на реалізацію нових будівельних проєктів, вирішення соціальних завдань (наприклад, будівництво доступного житла) або збільшення обсягів виробництва без залучення додаткових фінансових вкладень.

Впровадження нових основних засобів, таких як сучасна будівельна техніка, потребує значних фінансових і часових витрат. Тому економічно доцільними шляхами підвищення їх ефективності є реконструкція та модернізація існуючої техніки, а також оптимізація організації будівельного процесу й праці. Покращення показників використання основних засобів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» може бути досягнута за рахунок підвищення технічного рівня будівельної продукції, зокрема зниження матеріаломісткості (витрат матеріалів на одиницю виконаних робіт), фондомісткості (залежності від капітальних вкладень) і трудомісткості (затрат праці на виконання робіт).

Як показало проведене дослідження ефективність будівельного виробництва ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» залежить від поєднання екстенсивних та інтенсивних факторів. Екстенсивний шлях, який передбачає збільшення кількості ресурсів (наприклад, закупівля додаткової техніки чи найм більшої кількості працівників), проте має обмеження через високу вартість і логістичні складнощі. Тому ключовим напрямом розвитку ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» нами вбачається у застосуванні інтенсивного шляху розвитку, що передбачає зниження норм витрат ресурсів і підвищення ефективності використання продуктивних сил. Зростання продуктивності праці, зменшення матеріаломісткості та фондомісткості будівельної продукції залежать від рівня технічного розвитку підприємства.

Інтенсивний шлях розвитку тісно пов'язаний із технічним прогресом у будівельній галузі. Впровадження інноваційних технологій, таких як будівельний 3D-друк, енергоефективні матеріали, автоматизація процесів і

цифрові інструменти проектування (BIM-технології), сприяє інтенсивному економічному зростанню. Схематично цей зв'язок можна подати в такий спосіб:

технічний розвиток → НТП → інтенсивні фактори економічного зростання → економічне зростання ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд».

Перехід до переважно інтенсивного типу розвитку забезпечує безперервне зростання та високі темпи економічної ефективності в будівництві. Співвідношення інтенсивності аналізується через порівняння якісних (технологічна ефективність, інновації) і кількісних (обсяги ресурсів, кількість техніки) показників використання ресурсів. Основними напрямками підвищення ефективності є впровадження сучасних технологій, оптимізація логістики матеріалів і вдосконалення управління будівельними проектами, впровадження автоматизованих систем управління запасами та товарно-матеріальними цінностями на підприємстві тощо.

Таким чином, технічний прогрес змушує підприємства, зокрема в будівельній галузі, швидше оновлювати свій основний капітал, адаптуючись до нових технологій. Оцінка ресурсного забезпечення та технологічного рівня виробництва є першочерговим завданням економічного аналізу для ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд». Економічне зростання організації базується на поєднанні екстенсивних факторів (збільшення обсягів використаних ресурсів, наприклад, через розширення парку техніки) та інтенсивних факторів (підвищення ефективності використання наявних ресурсів), рис. 3.3.

На основі проведеного аналізу та з урахуванням ризиків, з якими стикнулося підприємство в системі неефективного використання матеріально-технічних ресурсів нами запропоновано ряд шляхів підвищення ефективності їх використання для ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд», табл. 3.1.

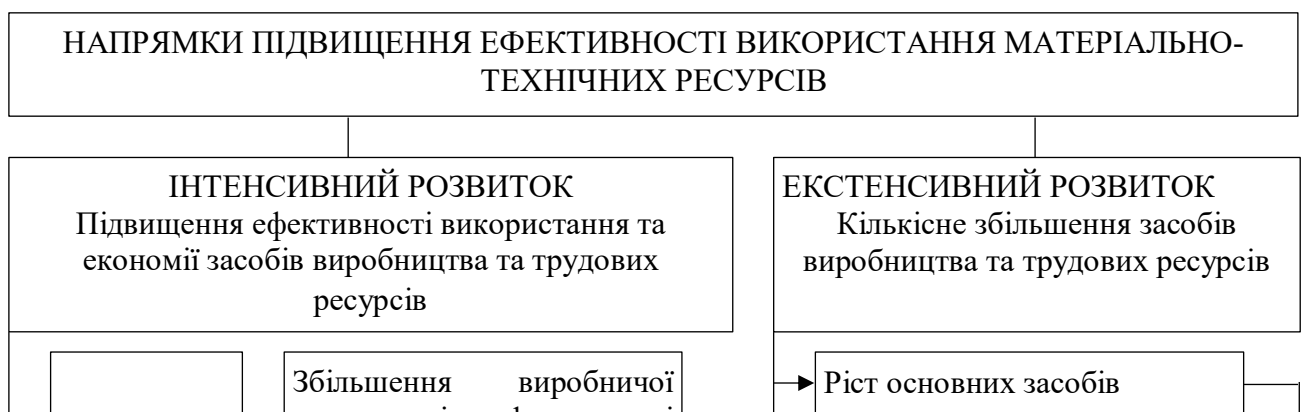

Рис. 3.3. Екстенсивні та інтенсивні напрями підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд»

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

В ході проведеного аналізу було встановлено, що на підприємстві є проблеми з оперативним плануванням закупівель та нормуванням сировини, що призводить до нестачі матеріалів і накопичення неліквідних запасів. Саме тому, з метою підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів нами пропонується активізувати контроль за їх наявністю, використанням та нормуванням, а також удосконалити процеси планування

закупівель. Впровадження автоматизованої системи управління запасами Stock-M дозволить оптимізувати рівень запасів будівельних матеріалів і обладнання відповідно до фактичних потреб, зменшити надлишки та дефіцити, а також прискорити їх оборотність. Система забезпечить щоденний розрахунок необхідних запасів, автоматичне формування замовлень на поповнення та аналіз динаміки надходження та списання ресурсів, що сприятиме підвищенню технологічного рівня виробництва.

Таблиця 3.1

Шляхи підвищення ефективності використання матеріально-технічних
ресурсів підприємства

Напрями	Об'єкт впливу	Отриманий результат
1	2	3
Зменшення матеріаломісткості виконаних робіт (будівельних матеріалів і конструкцій)	Роботи підприємства	Зменшення потреби в матеріалах, сировині, комплектуючих виробках; скорочення нормативу матеріальних засобів у виробничих запасах
Скорочення тривалості виробничого циклу виконання робіт (будівельних об'єктів)	Роботи підприємства та організація виробництва	Скорочення нормативу сировини та матеріалів у незавершеному виробництві
Удосконалення порядку планування та формування запасів матеріальних ресурсів	Система планування	Підвищення точності розрахунку нормативів запасів матеріальних засобів і посилення контролю за їх величиною
Удосконалення системи матеріально-технічного постачання	Організація виробництва	Скорочення матеріальних засобів у виробничих запасах
Автоматизація та механізація вантажно-розвантажувальних і складських робіт	Організація виробництва	Скорочення матеріальних засобів у виробничих запасах і готової продукції на складі організації
Упровадження методів оптимізації використання матеріалів	Організація і технологія виробництва	Зменшення потреби в матеріалах і сировині

Продовження табл. 3.1

1	2	3
Впровадження автоматизації та цифровізації процесів (наприклад, ВІМ-технологій та програмного забезпечення для управління ресурсами)	Організація виробництва та технологія	Підвищення точності планування, зменшення відходів матеріалів, оптимізація витрат і підвищення ефективності робочого процесу

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Економічний ефект від таких заходів полягатиме у скороченні витрат на зберігання та транспортування матеріалів, оптимізації використання засобів виробництва та підвищенні рентабельності. Для оцінки результатів пропонується провести детальний аналіз витрат на впровадження системи та економію трудових ресурсів, що дозволить визначити загальний економічний ефект. Таким чином, комбінація інтенсивних факторів, таких як автоматизація та оптимізація ресурсів, разом із екстенсивним оновленням технічного потенціалу, стане основою для сталого розвитку ресурсного потенціалу ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» в цілому і зокрема його матеріально-технічного забезпечення, що сприятиме конкурентоспроможності підприємства на ринку будівельних послуг.

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів

Як вже було відмічено, в результаті аналізу управління матеріально-технічними ресурсами на ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» виявлено те, що недостатньо уваги приділяється оперативному плануванню та організації закупівельної діяльності. Особливо гострою є проблема управління закупівлею сировинних ресурсів, що призводить до періодичних нестач окремих видів матеріалів на складі через недосконалу систему їх нормування.

Також спостерігається надлишок наявності неліквідних та «придбаних про запас» матеріалів на складі, деякі з яких вже давно втратили свою придатність, через прострочення їх терміну можливого використання.

В цьому контексті керівництву ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» та бухгалтерії рекомендується активізувати контроль за наявністю, використанням та нормуванням матеріальних ресурсів, а також ретельніше планувати їх обсяги закупівель. Застосування сучасних комп'ютерних технологій може відіграти значну роль у вирішенні цих питань.

Зазначимо, що управління запасами на підприємстві налагоджено на досить високому рівні незважаючи на ряд проблем, які стосуються

оперативного планування та управління матеріальними ресурсами, проте зважаючи на збільшення обсягів виконуваних робіт та старіння знань, ми пропонуємо підприємству підвищити ефективність діяльності відділу постачання шляхом впровадження нового програмного продукту. Сам процес управління складається з безлічі взаємопов'язаних етапів, підготовкою та розрахунків різних документів, тому пропонується впровадити програмний продукт Stock-M.

Stock-M – це автоматизована система управління товарними та виробничими запасами підприємства, що призначена для розрахунку необхідного рівня запасів, в будь-якій точці зберігання щоденно, у відповідності до фактичних коливань виробничих потреб.

Stock-M відрізняється від інших систем управління товарними та виробничими запасами тим, що їх рівень змінюється разом із зміною попиту на сировину, тобто рівень запасів знижується із зменшенням попиту та навпаки. Система автоматично визначає щоденні норми списання запасів у виробничий процес, аналізує фактичні відвантаження у виробництво, оцінює наявні надлишки та нестачу, і на підставі цих даних автоматично формує замовлення поповнення запасів кожної облікової одиниці запасу (SKU). Таким чином, управління запасами будується на конкретному прогнозі потреб у відповідному виді запасів.

Управління та автоматизація запасів у Stock-M допомагають відстежувати динаміку рівня надходження запасів, списання їх у виробничий процес, залишків за кожною обліковою одиницею, надлишків по всім видам запасів на складі, веде облік по кожному постачальнику тощо.

Основні звіти виводяться у компактному вигляді, дозволяючи оцінити картину в цілому і, за необхідності, сформулювати поглиблений звіт для здійснення більш глибокого його аналізу.

Переваги системи Stock-M:

- швидкий термін окупності вкладених інвестицій;

- впровадження системи управління запасами Stock-M «під ключ» відбувається швидко за відпрацьованою технологією;
- Stock-M є хмарним сервісом, сумісна з будь-якою обліковою системою, ERP;
- проста та точна система звітів, кожен звіт призначений для вирішення конкретного завдання, звіти деталізуються за посадами.

Порівняльна характеристика системи Stock-M з іншими автоматизованими системами управління запасами представлена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика системи Stock-M з іншими автоматизованими системами управління запасами

Показник	Stock-M	Звичайні системи
1	2	3
Об'єкт	Увага приділяється найбільш суттєвому об'єкту – матеріальні ресурси, виробничі запаси	Різні сторони господарської діяльності підприємства
Функції	Система здійснює управління, облік, прогнозування потреби, нормування, формує перелік оперативних рішень, здійснює оцінку ефективності, імітаційне моделювання, оптимізацію, та визначає точку замовлення за кожною обліковою одиницею запасу.	Сукупність облікових та аналітичних процедур
Методи	Використання статистичних, математико-аналітичних методів в сфері управління запасами	Використання найпростіших математичних методів: складання, віднімання, множення, зведення, угруповання та ін.
Мета	Скорочення величини запасів, зменшення транспортних витрат, зменшення надлишкових запасів і зниження дефіциту ресурсів, що впливає на підвищення рентабельності запасів.	Достовірна, чітка, своєчасна, повна, оперативна інформація про господарські операції

Продовження табл. 3.2

1	2	3
	Впровадження автоматизації логістичних операцій та перехід на управління за параметрами	
Результати	Формування відповідей на питання: який ресурс, в якій момент часу та в якій кількості замовляти	Формування звітів для оподаткування та забезпечення оперативного процесу управління

Параметри	Облік всієї сукупності причин, які здійснюють визначальний вплив на формування оптимального рівня матеріального запасу матеріальних ресурсів	Відсутній облік та аналіз факторів, що впливають на оптимальний рівень матеріальних ресурсів
-----------	--	--

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Економічний ефект від застосування програмного продукту полягає у покращенні економічних та господарських показників роботи підприємства, насамперед за рахунок підвищення оперативності управління та зниження трудовитрат на реалізацію процесу управління, тобто скорочення витрат на управління. Ефект може полягати у вигляді економії трудових та фінансових ресурсів:

- зниження трудомісткості розрахунків;
- зниження витрат праці на пошук та підготовку документів;
- економія на витратних матеріалах (папір, картриджі);
- скорочення працівників підприємства.

Економічний ефект від застосування програмного продукту визначимо за формулою (3.1):

$$E = E_p - K_p, \quad (3.1)$$

де, E - економічний ефект від впровадження програмного продукту;

E_p - річна економія;

K_p - капітальні витрати впровадження, включаючи початкову вартість програмного забезпечення.

Мається на увазі те, що програмний продукт впроваджує стороння організація. Складемо та відобразимо калькуляцію витрат на впровадження та обслуговування інформаційної системи у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Витрати на впровадження та обслуговування інформаційної системи

Найменування витрат	Сума, грн.
Придбання програмного забезпечення	78160
Оплата праці працівників, зайнятих впровадженням проекту	21900
Відрахування на соціальні заходи з заробітної плати працівників,	4818

зайнятих впровадженням проекту	
Вартість триденних курсів на освоєння програмного забезпечення	39494
Разом	144372

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Таким чином, витрати на впровадження програмного продукту становлять 144,37 тис. грн.

У табл. 3.4 представлено витрати часу працівника до та після впровадження даної програми. Тобто, надалі розрахунок річної економії буде проводитись як розрахунок економії, пов'язаної з підвищенням продуктивності праці працівника.

В результаті впровадження програмного продукту витрати часу на реєстрацію інформації про постачальників, відпуск запасів у виробництво знизилися на 20 хв. (57,14%), на розрахунок необхідної кількості постачання сировини, продукції на 15 хв. (50%), на оформлення заявки на постачання сировини – на 20 хв. (66,67%), на підготовку звітів – на 30 хв. (66,67%). В загальному витрати часу знизилися на 85 хв. (36,17%).

Таблиця 3.4

Витрати часу до та після впровадження програмного продукту, хв.

Вид роботи	До автоматизації	Після автоматизації	Підвищення продуктивності праці
1	2	3	4
Підготовка робочого місця	15	15	-
Отримання завдання та документації	20	20	-
Реєстрація інформації про постачальників, відпуску у виробництво	35	15	0,8
Розрахунок необхідної кількості постачання сировини	30	15	1,0
Погодження термінів постачання сировини	25	25	-

Продовження табл. 3.4

1	2	3	4
Оформлення заявки на постачання сировини	30	10	0,5
Розмова з співробітниками	15	15	-
Телефонні розмови	20	20	-

Підготовка звітів	45	15	0,5
Разом	235	150	1,8

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

В результаті підвищення продуктивності праці, доцільно вивільнити одного співробітника, утримання якого становить 263,52 тис. грн. на рік. Річна економія, пов'язана із звільненням одного працівника визначається за формулою 3.2:

$$E = 216000 \times 1,22 = 263,52 \text{ тис. грн.}, (3.2)$$

де, E - Річна економія;

ФЗПр - річний фонд заробітної плати працівника, що скорочується;

квнсз - коефіцієнт, що враховує відрахування з фонду оплати праці працівника.

Економічний ефект від запропонованого заходу представлений у табл. 3.5.

Таким чином, у ході проведених розрахунків було встановлено, що впровадження автоматизованої програми Stock-M, є ефективним для підприємства, оскільки витрати часу працівника, необхідні для виконання завдань загалом знизилися на 85 хвилин (36,17%). Економічний ефект від цього заходу становив 119,5 тис. грн.

Таблиця 3.5

Розрахунок економічного ефекту від запропонованого заходу, тис. грн.

Показник	До впровадження	Після впровадження	Ефект
Витрати часу працівника, хв.	235	150	85
Річна економія заробітної плати працівника, тис. грн.	15605,00	15341,48	263,52
Витрати використання та обслуговування інформаційної системи, тис. грн.	-	-	144,37
Економічний ефект, тис. грн.	-	-	119,5
Кількість працівників, чол.	90	89	-1

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Впровадження автоматизованої системи управління матеріальними запасами в ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» може призвести до наступних поліпшень:

- оптимізація використання запасів;
- підвищення ліквідності надлишкових матеріалів;
- прискорення оборотності всіх видів матеріальних ресурсів;
- оптимізація витрат на закупівлю матеріалів;
- розрахунок оптимальної кількості матеріалів у замовленнях;
- зменшення витрат на зберігання запасів;
- виявлення дефіциту окремих матеріалів;
- визначення фінансових ресурсів для забезпечення закупівель у планованому періоді та інше.

Основною перевагою даної програми є можливість автоматичного розрахунку необхідних обсягів замовлення та точок замовлення, адже система здійснює повну підтримку для визначення потреб у матеріальних ресурсах згідно з попередньо встановленими нормами та стандартами їх використання.

Висновки до розділу 3

Удосконалення організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» є критично важливим в умовах економічної нестабільності, воєнних викликів та зростання цін. Аналіз зовнішніх факторів, таких як державне регулювання, кон'юнктура ринку та науково-технічний прогрес, підкреслює необхідність адаптації до змін через впровадження маловідходних технологій, використання місцевих матеріалів та оптимізацію логістики. Внутрішні фактори, зокрема технічні, технологічні, організаційні та економічні, дозволяють знизити матеріаломісткість шляхом використання легких конструкційних матеріалів, автоматизації процесів, стандартизації елементів та вдосконалення управління запасами. Застосування BIM-технологій, Just-in-

Time логістики та комплексного використання сировини сприяє скороченню витрат і підвищенню ритмічності виробництва, що забезпечує конкурентоспроможність підприємства на ринку будівельних послуг.

Запропоновані заходи щодо підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» зосереджені на інтенсивному розвитку через впровадження інноваційних технологій, таких як BIM, 3D-друк та енергоефективні матеріали, а також оптимізацію організації виробництва. Аналіз ризиків за методом «метелик» виявив ключові причини неефективності, зокрема нестачу матеріалів і накопичення неліквідних запасів, що вимагає вдосконалення планування закупівель та нормування. Впровадження автоматизованої системи Stock-M забезпечить точний облік і прогнозування потреб, прискорення оборотності ресурсів та зменшення надлишків. Поєднання інтенсивних (технологічна модернізація) та екстенсивних (оновлення техніки) підходів сприятиме зниженню матеріало-, фондо- та трудомісткості, підвищенню продуктивності та економічному зростанню підприємства.

Впровадження автоматизованої системи управління запасами Stock-M у ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» продемонструвало значний економічний ефект, який становить 119,5 тис. грн за рахунок скорочення витрат часу на 36,17% (85 хвилин) та вивільнення одного працівника з річним фондом оплати праці 263,52 тис. грн. Витрати на впровадження системи (144,37 тис. грн) окупаються завдяки оптимізації управління запасами, зменшенню надлишків і дефіцитів, а також підвищенню оборотності ресурсів. Система Stock-M забезпечує автоматичний розрахунок потреб, формування замовлень і аналіз динаміки використання матеріалів, що вирішує проблему нестачі та неліквідних запасів. Ці заходи сприяють зниженню витрат на зберігання, транспортування та управління, підвищуючи рентабельність і конкурентоспроможність підприємства.

ВИСНОВКИ

Ефективне управління матеріально-технічними ресурсами підприємства є ключовим фактором забезпечення його економічної стабільності та конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. Проведене дослідження показало, що матеріально-технічні ресурси, які включають сировину, матеріали, обладнання та енергетичні ресурси, становлять основу виробничого потенціалу підприємства. Визначено, що поняття «ресурси» є ширшим за «активи», а матеріально-технічні ресурси формують значну частину витрат підприємства, впливаючи на собівартість продукції та фінансовий результат. Класифікація ресурсів за різними ознаками (цінковою політикою, альтернативністю, управлінням тощо) дозволяє виявити резерви для підвищення ефективності їх використання.

Організаційно-економічні засади забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами базуються на чіткому плануванні закупівель, виборі надійних постачальників та оптимізації логістичних процесів. Забезпечення своєчасного постачання якісних ресурсів у потрібних обсягах є необхідною умовою для ритмічного виконання виробничої програми. Важливим елементом є використання планових, кошторисних та виробничих норм для визначення потреб у ресурсах, а також створення спеціалізованих служб матеріально-технічного забезпечення, які координують процеси закупівель, зберігання та використання ресурсів. Водночас, аналіз ринку постачальників та укладання довгострокових контрактів сприяють зниженню витрат і підвищенню надійності постачання, що є основою економічної ефективності.

Оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ґрунтується на комплексі узагальнюючих та індивідуальних показників, таких як матеріаломісткість, матеріаловіддача, енергоємність, оборотність запасів та рівень дефектності. Ці показники дозволяють виявити відхилення від планових значень, оцінити раціональність використання ресурсів та визначити резерви для економії. Різні методичні підходи (вітчизняний, європейський,

американський, японський) мають свої особливості, але їх спільним недоліком є недостатнє врахування динамічних характеристик споживання ресурсів та втрат від їх неефективного використання. Впровадження сучасних технологій, автоматизації виробничих процесів та ресурсозберігаючих заходів сприяє зниженню витрат і підвищенню продуктивності, що є основою для зростання обсягів виробництва та рентабельності.

Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відіграють ключову роль у створенні умов для ефективного управління матеріально-технічними ресурсами. Багаторівнева система регулювання, що включає МСФЗ, П(С)БО, державні закони, галузеві рекомендації та внутрішні положення підприємства, забезпечує прозорість обліку та відповідність законодавчим вимогам. Однак неузгодженість окремих норм П(С)БО з МСФЗ та відсутність чітких галузевих стандартів ускладнюють формування достовірної інформації для управлінських рішень. Інформаційні системи, такі як ERP, аналітичні платформи (Power BI, Tableau) та регулярна інвентаризація, забезпечують точність даних, оптимізацію витрат і прогнозування потреб. Подальша гармонізація законодавства та вдосконалення інформаційних технологій сприятимуть підвищенню ефективності управління ресурсами, зниженню ризиків і забезпеченню сталого розвитку підприємств.

Об'єктом дослідження обрано Державне акціонерне товариство «Будівельна компанія «УкрБуд». Основним видом діяльності компанії є будівництво житлових і нежитлових будівель (КВЕД 41.20), що включає проектування, будівельно-монтажні роботи та зведення промислових і громадських об'єктів. Метою діяльності ДАТ «УкрБуд» є виконання договірних зобов'язань щодо будівництва та введення: виробничих потужностей, об'єктів житла, соціально-культурних об'єктів; виконання комплексів спеціальних та монтажних робіт, надання побутових, транспортних, ремонтно-будівельних та інших послуг населенню та підприємствам, оптова та роздрібна торгівля будівельними матеріалами, виробами та конструкціями. Господарська діяльність підприємства спрямована на отримання прибутку.

Предметом діяльності товариства є забезпечення ринку якісними будівельними послугами з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

Проаналізувавши основні економічні показники діяльності підприємства встановлено, що чистий дохід підприємства протягом 2022-2024 рр. зменшився на 0,9% або на 379 тис. грн., що в свою чергу говорить про зменшення підтримки (фінансування) міжнародних фондів і державних замовлень на інфраструктурні проєкти, такі як модульні укриття та укріплення, які активно здійснювалися у 2023 р. Чистий прибуток підприємства залишався від'ємним, так у 2022 р. чистий збиток становив 3215 тис. грн., а у 2024 р. – вже 13654 тис. грн у 2024 році (зростання збитків відбулося у 3,2 рази).

Середньорічна вартість активів знизилася протягом 2022-2024 рр. на 17374,5 тис. грн. або 6,4%, зокрема вартість необоротних активів зменшилася на 2,7%, а оборотних на 32,5%. Значне скорочення оборотних активів вказує на зменшення ліквідності, що може бути пов'язано з проблемами постачання матеріалів через війну та зростання цін на них.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс на 0,57 об. в рік або на 47,1%, що свідчить про ефективніше використання наявних ресурсів, хоча їх обсяг зменшився. Фондовіддача залишилася на рівні 0,17 у 2024 році, як і в 2022 році, а фондомісткість – 5,88, що вказує на низьку ефективність використання основних засобів, можливо, через призупинення будівельних робіт на деяких об'єктах, заморожених в силу припинення фінансування.

Аналіз ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» за 2022–2024 рр. засвідчив як позитивні, так і проблемні аспекти. Загальний обсяг матеріальних запасів скоротився на 19,9%, а технічних ресурсів – на 15,5%, що зумовлено логістичними перебоями, спричиненими воєнним станом, зростанням цін та обмеженими інвестиціями. Незважаючи на труднощі, підприємство забезпечило 100% потреб у ключових матеріалах, таких як цементний розчин та залізобетон цілісний, хоча відзначено нестачу гідротехнічного бетону на рівні 83,9%. Позитивною тенденцією є зниження матеріалоємності на 0,04 пункти, зростання матеріаловіддачі на 0,41

пункти та збільшення оборотності товарно-матеріальних запасів на 12,38 обертів за рік, що свідчить про ефективніше використання ресурсів та прискорення їх обігу.

Водночас зростання коефіцієнта зносу основних засобів до 0,71 у 2024 р. та зниження коефіцієнта придатності до 0,29 вказують на погіршення технічного стану обладнання, що вимагає негайної модернізації для забезпечення стабільності виробничих процесів. Порушення ритмічності поставок, зокрема асфальту з бітумом у листопаді 2024 р. (виконання плану на 80%), призвело до додаткових витрат через пошук альтернативних постачальників. Для підвищення ефективності управління матеріально-технічними ресурсами рекомендується оновлення матеріально-технічної бази, впровадження автоматизованих систем нормування та обліку запасів, а також посилення контролю за якістю сировини та організацією виробничих процесів.

Удосконалення організаційно-економічних засад забезпечення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» є критично важливим в умовах економічної нестабільності, воєнних викликів та зростання цін. Аналіз зовнішніх факторів, таких як державне регулювання, кон'юнктура ринку та науково-технічний прогрес, підкреслює необхідність адаптації до змін через впровадження маловідходних технологій, використання місцевих матеріалів та оптимізацію логістики. Внутрішні фактори, зокрема технічні, технологічні, організаційні та економічні, дозволяють знизити матеріаломісткість шляхом використання легких конструкційних матеріалів, автоматизації процесів, стандартизації елементів та вдосконалення управління запасами. Застосування BIM-технологій, Just-in-Time логістики та комплексного використання сировини сприяє скороченню витрат і підвищенню ритмічності виробництва, що забезпечує конкурентоспроможність підприємства на ринку будівельних послуг.

Запропоновані заходи щодо підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» зосереджені на інтенсивному розвитку через впровадження інноваційних

технологій, таких як BIM, 3D-друк та енергоефективні матеріали, а також оптимізацію організації виробництва. Аналіз ризиків за методом «метелик» виявив ключові причини неефективності, зокрема нестачу матеріалів і накопичення неліквідних запасів, що вимагає вдосконалення планування закупівель та нормування. Впровадження автоматизованої системи Stock-M забезпечить точний облік і прогнозування потреб, прискорення оборотності ресурсів та зменшення надлишків. Поєднання інтенсивних (технологічна модернізація) та екстенсивних (оновлення техніки) підходів сприятиме зниженню матеріало-, фондо- та трудомісткості, підвищенню продуктивності та економічному зростанню підприємства.

Впровадження автоматизованої системи управління запасами Stock-M у ДАТ «Будівельна компанія «УкрБуд» продемонструвало значний економічний ефект, який становить 119,5 тис. грн за рахунок скорочення витрат часу на 36,17% (85 хвилин) та вивільнення одного працівника з річним фондом оплати праці 263,52 тис. грн. Витрати на впровадження системи (144,37 тис. грн) окупаються завдяки оптимізації управління запасами, зменшенню надлишків і дефіцитів, а також підвищенню оборотності ресурсів. Система Stock-M забезпечує автоматичний розрахунок потреб, формування замовлень і аналіз динаміки використання матеріалів, що вирішує проблему нестачі та неліквідних запасів. Ці заходи сприяють зниженню витрат на зберігання, транспортування та управління, підвищуючи рентабельність і конкурентоспроможність підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абушов Т. Огляд сучасних підходів до управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-05.pdf>
2. Багрій К.Л. Поняття матеріальних запасів підприємства: необхідність їх створення. Науковий вісник Чернівецького торгівельно-економічного інституту КНТЕУ. Чернівці : Книги XXI, 2019. Вип. IV Економічні науки. С. 104–109.
3. Биба В. В., Махічева П. В. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України. Економіка і регіон. 2021. № 5 (66). С. 69–74.
4. Білокінь О. П. Технічна модернізація матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору: основні принципи. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». Випуск 2 (63) 2021 С.28 -31.
5. Блоха А. В. Ринок матеріально-технічних ресурсів: сутність та особливості функціонування. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2022. Вип. 1. С. 109–113.
6. Бортнік С.М. Удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства на засадах форсингу та логістики. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/4604/3/bortnik.pdf>.
7. Вараксіна О.В., Касьян О.О., Шевченко В.Б. Теоретичні підходи до матеріально-технічного забезпечення підприємства. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/172/165/>
8. Ващенко О.П. Сутність та класифікація ресурсів підприємства. URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2157>
9. Вараксія О.В., Касьян О.О., Шевченко В.Б. Теоретичні підходи до матеріально-технічного забезпечення підприємства. Економіка та суспільство. 2021. № 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/172/165/>

10. Витрати: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 від 14.12.1999р., № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
11. Вівчар О. І., Гайда Н. В. Концептуальні засади економічного управління ресурсами на підприємствах: безпекознавчий вимір. Наук. вісн. Ужгород. нац. універ. 2018. Вип. 19, ч. 1. С. 51–55.
12. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / В. Трегобчук та ін. Київ : Інститут економіки НАН України, 2003. 259 с.
13. Вініченко І.І., Сорока Ю.О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 22. С. 34–37.
14. Волошина С.В. Економічний механізм управління ефективністю використання матеріальних ресурсів підприємства. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/28.pdf
15. Говорушко Т. А., Климаш Н. І. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу: монографія. Київ : Логос, 2019. 204 с.
16. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
17. Гудзь О. І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. Економіка і суспільство. 2018. № 8. С. 346–352.
18. Гуменна-Дерій М. Дефініція поняття «матеріально-технічні ресурси» та їх взаємозв'язок з іншими ресурсами у будівництві. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 3. С. 252–265.
19. Демченко О. Оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів аграрних підприємств. Український журнал прикладної економіки. 2021. Том 2. № 2. С. 110-119.
20. Деревець І. С. Деякі аспекти матеріально-технічного та інженерного забезпечення АПК України. Економіка АПК. 2021. № 3. С. 12–16

21. Дзюбіна А. В., Боцман Ю. С. Напрями мінімізації ризиків у сфері будівництва. Ефективна економіка. 2019. № 975. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6673>
22. Дідоренко Т. В. Сутність і класифікація матеріально-технічних ресурсів на сільськогосподарських підприємствах за їх призначенням та роллю в процесі виробництва. Український журнал прикладної економіки. 2022. Том 1. № 1. С. 92-99.
23. Довгаль Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи. Науковотехнічна інформація. 2021. № 1. С. 42–45
24. Должанський А.М. Нормативно-правове забезпечення обліку виробничих запасів на підприємствах в умовах розвитку ринкових відносин. URL: <http://surl.li/rburb>
25. Дунда С.П. Сутність матеріальних ресурсів та їх класифікація. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e1998696-0e6e-45c8-be41-7b5eaf5d9e0d/content>
26. Економічна енциклопедія / відп. ред. Мочерний С. В. Київ : Видавн. Центр «Академія», 2002. Т. 3. С. 206–207.
27. Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. С. 496.
28. Завитій Я., Микитюк П., Микитюк Ю. Методика аналізу та управління ефективністю використання виробничих ресурсів організації. Економічний аналіз. Том 32 № 4(2022). С. 217-228.
29. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р., № 73. Бухгалтерія. 2013. № 12. С. 11-32.
30. Запаси: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.
31. Запаси: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 від 14.12.1999 р., № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

32. Запорожець Г. В., Алхатіб Ф. Методичні підходи та моделі прийняття адаптивних управлінських рішень у будівництві. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». 2020. № 19(47). С. 36–42.
33. Захарчук О. В., Михайлов М. Г. Оцінка економічної ефективності використання матеріально-технічної бази підприємств. Економіка АПК. 2021. №2. С. 32-40.
34. Збарський В. К., Буряк Р. І. Формування матеріально-технічної бази фермерських господарств. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) №1(41), 2020. С. 132-140.
35. Ісай В. Аналіз використання матеріальних ресурсів, резерви економії та підвищення ефективності виробництва. Економіст. 2019. № 11. С. 46–48.
36. Касич А. О. Інноваційно-інвестиційні проекти як умова підвищення ефективності системи управління в будівництві. інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13–14. С. 26–31.
37. Касич А. О., Яценко Н. М., Калько Є. В. Сучасні підходи до методики аналізу використання матеріальних ресурсів. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5235>
38. Колмакова О.М., Брюховецька Т.В. Фактори, що впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві та шляхи її підвищення. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5.1/9.pdf>
39. Короткий тлумачний словник української мови / Відп. ред. Л. Л. Гумецька. Київ : Рад. школа, 1978. 296 с.
40. Крупка Я. Д., Порохнавець Я. А. Облік і контроль у видобувних галузях : моногр. Тернопіль : Крок, 2019. 252 с.
41. Лиско О. В. Облік і контроль використання матеріально-технічних ресурсів у капітальному будівництві : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз і аудит ; Київськ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2018. 21 с.

42. Ліпський Ю. В. Особливості відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 3. С. 474-483. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.474>

43. Маркіна І.А., Федірець О.В., Корнієнко В.С. Стратегічні напрями управління розвитком маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2019. № 4(82). С. 101–106.

44. Маслова В. О., Каличева Н. Є., Шевченко Р. В. Підвищення ефективності діяльності підприємств будівельної галузі в сучасних умовах господарювання. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 68. С. 151–157.

45. Матвеев П.М. Сутність механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4. № 4. С. 353–363.

46. Методичні підходи до оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів. URL: <https://studmir.com/metodichni-pidhodi-do-oczinki-efektivnosti-vikoristannya-materialnih-resursiv/>

47. Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості: Наказ МПП України від 09.07.07 р., № 373. URL: <http://document.ua/metodichni-rekomendaciyi-shodo-formuvannja-sebevertosti-prod-srrsdoc-srh2000825917.html>.

48. Микитюк П. П., Сорока Т. М. Аналіз ефективності використання матеріально-технічних ресурсів в будівельній організації. Вісник Хмельницького національного університету. 2015. № 2, Т. 2. С. 23-26.

49. Микитюк П., Флис В. Управління ефективністю використання матеріально-технічних ресурсів на підприємстві. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 4. С. 216-223.

50. Микитюк Ю. І., Палковський Є. С. Оцінка маркетингової діяльності промислових підприємств з використанням збалансованої системи показників. Вісник економіки. 2021. Вип. 2. С. 103-116.

51. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
52. Михайловська О. В. Сутність категорії «ресурси»: теоретичні та практичні аспекти. URL: https://reicst.com.ua/pmt/article/view/issue_2_2021_6
53. Назарук О. М. Зміст категорії «виробничі ресурси підприємства» в економічних дослідженнях. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Вип. 6 (2). С. 116–118.
54. Науменко І. В., Науменко А. О. Оцінка сучасного стану забезпеченості сільськогосподарських підприємств Харківської області матеріально-технічними ресурсами. Вісник ХНАУ імені В. В. Докучаєва. 2019. № 6. С. 139–145.
55. Новицький В. Є. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку : Навч. посіб. К.: НАУ, 2021. 268 с.
56. Основні види сучасних будівельних матеріалів. URL: <https://247.com.ua/ua/blog/osnovnye-vidy-sovremennykh-stroitelnykh-materialov>
57. Павленко О.В. Удосконалення управління ресурсами підприємств. Економія матеріальних ресурсів. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/864>
58. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю. Ефективність управління підприємством, підходи та методи щодо її оцінки. Економіка та управління підприємствами. 2018. Вип. № 5(67). С. 100-106.
59. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р., № 291. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.
60. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р., № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

61. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р., № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
62. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів: Наказ Міністерства фінансів України від 10.01.2007 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text>
63. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>
64. Прохорова В. В., Чумак Л. Ф., Лавро С. М. Актуальні тенденції управління матеріальними ресурсами підприємства. URL: <https://aktualni-tendentsiyi-upravlinnya-materialnimi-resursami-pidpriemstva>
65. Рубан Л.О., Яковенко Т.І. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/34_2019_ukr/48.pdf
66. Самойлик Ю. В. Матеріально-технічне забезпечення АПК: тенденції, механізми, перспективи. Економіка і регіон. 2024. № 4 (47). С. 17–22.
67. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю., Биба В. А. Організаційно-економічні підходи до технологічного оновлення діяльності сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2021. №7-8. С. 57-63.
68. Свиноус І. В., Качан Д. А. Теоретичні засади відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2023. №13. С. 28-34.
69. Серпенінова Ю. С. Теорія та практика обліку, контролю й аналізу товарно-матеріальних цінностей : монографія. Суми : Видавництво «Вінніченко М. Д.», 2018. 314 с.
70. Степаненко Т.О. Інтегроване управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. Стратегія економічного розвитку України. 2018. № 35. С. 132–140.
71. Степаненко Т.О. Управління матеріальними ресурсами підприємства: дис....канд. екон. наук. К., 2017. 267 с.

72. Управління системою забезпечення матеріально-технічними ресурсами в будівництві /кол. монографія за ред. П. П. Микитюка Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 206 с.

73. Управління системою забезпечення матеріально-технічними ресурсами в будівництві / кол. монографія за ред. П. П. Микитюка. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 206 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/47550>.

74. Федірець О. В., Даценко О. В., Кекало Є. О. Стратегічні аспекти управління матеріально-технічними ресурсами підприємства. Економічний простір. 2021. № 166. С. 69-73.

75. Федірець О.В., Гордівська А.С., Дековець К.О. Чинники впливу на управління матеріально-технічним забезпеченням виробництва. Економічний форум. 2019. № 2. С. 190–197

76. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

77. Шаманська О.І. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 6. С. 166–172.

78. Шкода М.С. Удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2018. Вип. 33. С. 356–363

79. Штимер Л. Т. Стратегічний аналіз потенціалу матеріальних ресурсів підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) ; Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2017. 20 с.

80. Mykytyuk P., Brych V., Manzhula V., Borysiak O., Sachenko A., Banasik A., Kempa W. Efficient Management of Material Resources in Low-Carbon Construction. Energies 2024, № 17. URL: <https://doi.org/10.3390/en17030575>

